

**Karmar
fyri
føroyeskari vinnu**

Tórshavn 17. mai 1994

Innihaldsyvirlit

	Bls.
Fororð	3
Samandráttur	5
Strategisk ætlan - ein framtíðarmynd	11
Føroyar eitt ressourcecentur	11
Føroyar sum matvøruframleiðari	12
Danmark (og kantska Skotland, Noreg og Ísland) sum	13
heimamarknaður fyrir føroyskar ídnaðarvørur og tænastur	
Avleiðingar av vali av framtíðarmynd - strategium	15
Sølu- og marknaðarføringsstrategi	15
Góðskustrategi - góðska í viðastu merking	16
Útbúgvingarstrategi	17
Strategi viðv. marknaðarviðurskiftum	18
Strategi viðv. flutningi	18
Strategi viðv. kostnaði og skattum	19
Leiðslustøðið	19
Lønarsáttmálar	20
Almenni sektorurin	20
Skattastrategi	20
Strategi viðv. vinnuframa	21
Strategifremjandi stuðul	22
Kappingarjavnandi stuðul	22
Kreppustuðul	23
Lógarstrategi	23
Venturefelög	24
Fíggung	24
Lyklavinnur	25
Fiskiveiða	25
Fiskaframleiðsla	26
Alivinna	26
Oljuvinna	26
Niðurstøða og tilmæli	29
Skjal 1: Skriv til landsstýri	31
Skjal 2: Studningur	33
Skjal 3: Nýggjar vinnur	37

Fororð

Gjøgnum sjeyti- og áttatiárini kom Ráðgevandi Nevndin Viðvíkjandi Føroyum hvørt ár við metingum um búskaparligu og fíggjarligu støðuna í Føroyum og við ráðum um, hvussu búskaparligi politikkurin skuldi verða.

Staðfestast má, at vit í Føroyum ikki voru samd í metingunum hjá nevndini. Ráðini hava ikki verið fylgd.

Tá tað vísti seg síðst í áttatiárunum, at vit av álvara høvdu rent okkum fastar, eru settar ymiskar nevndir fyrir at koma við frágreiðingum um, hvørji tiltøk eru neyðug fyrir at venda álvarsligu gongdini.

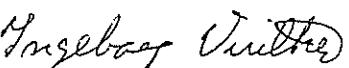
Men eftir okkara tykki vantar eitt føroyskt initiativ og upplegg til skilagóðan politikk - serliga á vinnuliga økinum. Tí verða tað tær loysnirnar, sum aðrir seta fram sum krøv, ið verður tann fördi politikkurin.

Føroya Arbeiðarafelag, Føroya Fiskimannafelag, Føroya Reiðarafelag, Føroya Arbeiðsgevarafelag og Menningarstovan hava tí saman við umboðum frá peningastovnunum og skrivarunum í Endurreisingarnevndini gjørt eina roynd at greina, hvørjir karmar eru neyðugir fyrir at geva føroyskum vinnulívi best möguligu treytir at virka undir.

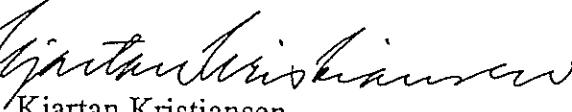
Ætlanin var ikki, at gera nýggjar kanningar og útrokningar, men í mestan mun at leggja fyriliggjandi kanningar og frágreiðingar til grund fyrir arbeiðnum. Landsstýrið er eisini biðið um tess hugsan um ein vinnupolitikk, sb. skjal 1.

Vit vóna at fyriliggjandi frágreiðing kann verða við til at skapa eina felags fatan av støðuni, og hvørji stig skulu takast.

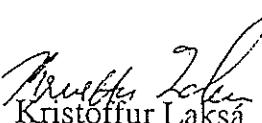
Tórshavn 19.05.1994

Ingeborg Vinther

Óli Jacobsen

Kjartan Kristiansen

Leivur D. Michelsen

Kristóffur Laksá

Arne Poulsen

1. Samandráttur

1.A. Strategisk ætlan

Grundað á okkara geografisku plasering og við støði í vinnuliga fórleikanum hjá fóroystu arbeiðsmegini og okkara vinnuligu royndum annars skjóta vit upp eina strategiska ætlan í trimum pørtum:

- * Fóroyar skulu gerast eitt ressoursecentur (tilfeingsdepil).
- * Fóroyar skulu verða frammaliga viðvíkjandi matvøruframleiðslu.
- * Marknaðurin fyri fóroyskar ídnaðarvørur og tænastur skal víðkast til eisini at umfata Danmark og sum frálíðir eisini onnur grannalond okkara.

1.A.1. Fóroyar eitt ressoursecentur

Fóroyar liggja ómetaliga væl fyri sum landingarstað. Tískil skal aðalmálið verða, at fiskur veiddur í Norðuratlantshavi verður landaður í Fóroyum.

Mælt verður til, at vit beinanvegin fara undir at fremja tey tiltøk, ið treyta eina menning av Fóroyum sum ressoursecentur, og víst verður til frágreiðingina "Fóroyar - eitt ressoursecentur", ið var fyrsta stig á hesi leiðini.

1.A.2. Fóroyar sum matvøruframleiðari

Hesin parturin knýtir seg neyvt at ætlanini um Fóroyar sum ressoursecentur, og í høvuðsheitum er hetta tvær síður av somu sok, sum stuðla uppendir hvørja aðra. Mælt verður til at menna sterku síðurnar og bøta um tær veiku síðurnar, so framleiðsla av matvørum í Fóroyum eisini kann byggja á aðra rávøru enn hana, vit sjálvi fóra til lands.

1.A.3. Víðka um "heimamarknaðin" til Danmarkar og grannalondini

Gongdin sum heild í samfelagnum hevur minkað munandi um virksemi innan ídnað, handil, handverk og tænastuvirksemi, sum vendir sær móti fóroyska marknaðinum, og úlit eru ikki fyri at gongdin broytist í bræði.

Men tá vit í høvuðsheitum eru væl kend við danskt, mál, mentan, víðurskifti og í stóran mun hava somu vinnulóggávur, so eiga vit at leggja dent á at víðka okkara heimamarknað til eisini at umfata Danmark. Verður samband okkara ment við onnur grannalond sum Skotland, Ísland og Noreg, kunnu vit í longdini eisini menna hesar marknaðir.

1.B. Strategiir

Fyri at stuðla uppendir omanfyri nevndu strategisku verkætlunar, mugu vit byggja á okkara sterku síður og menna tær veiku. Eisini skapar hetta bestu fortreytir fyri, at okkara

verandi høvuðsvinnur fiskiveiða, fiskaframleiðsla og aling gerast burðardyggjar og lønandi vinnur.

1.B.1. Søla og marknaðarföring

Føroyskar ídnaðar- og tænastufyritøkur eru flest allar so smáar, at leiðslurnar megna ikki optimala leiðslu á øllum økjum, sum t.d. øslu, vørumenning, gransking o.s.fr. Heldur ikki kunnu tær altið tryggja keyparunum bestu samskiftis viðurskifti.

Mælt verður til, at fyritøkur taka seg saman í "netverkssamstarv", sum virkir í øðrum londum hava góðar royndir av. Innan fiskiídnaðin virkar hetta longu í ávísan mun, men fyritøkurnar innan aðrar vinnugreinar standa einsamallar.

Mælt verður til at skipa útflutningsfelag fyrir føroyskar ídnaðarvørur og tænastur, sum samskipar øsluarbeiði, marknaðarkanning, hevur eftirlit við góðsku, ráðgevur um framleiðslu osfr. Sum eina byrjan er tað neyðugt at tryggja einum slíkum útflutningsfelag fíggjarligan botn at seta eitt øslufólk í eini tvey ár.

Eisini verður mælt til, at fyritøkur fáa stuðul til uppsøkjandi øsluvirksemi í øðrum londum.

1.B.2. Góðska í víðastu merking

Tað er neyðugt at byggja upp ein hugburð um týdningin av góðsku og tí at halda orð og avtalur í øllum liðum í samfelagnum.

Virkini skulu leggja seg eftir at framleiða vørur við bestu góðsku og vinna sær umdømi sum álitandi handilspartnarar, heldur enn at leggja seg eftir at vinna í prískapping. Góðskustrategiin er ein góð ringrás, meðan príssstrategiin í longdini gerst ein ónd ringrás.

Mælt verður til, at flest möguligar fyritøkur og almennir stovnar stremba ímóti einum støði, har tey kunnu fáa eina ISO 9000 viðurkenning innan tvey til trý ár.

1.B.3. Útbúgving

Góðar útbúgvingar tryggja framtíð landsins. Tætt og skipað samstarv millum útbúgvingarstovnar, fyrisiting og vinnuna tryggjar okkum bestu skúlaskipanina, ið má byggja á ein góðan fólkaskúla. Okkara samfelag hevur avmarkaða orku, og tí mugu vit ansa eftir, at vit ikki spjaða okkum ov nógv, já um ræður hægri skúla, men halda okkum til umráði, har vit hava náttúrligar fyrimunir. Í aðrar mátar eiga vit at eggja ungum fólk til eisini at nema sær útbúgving aðrastaðni enn í norðanlondum, tí tað gagnar okkara vinnuliga samskifti við aðrar tjóðir. Eisini eiga vit at taka upp miðvísa útbúgving av arbeiðsfólk.

1.B.4. Marknaðarviðurskifti

Verandi handilsviðurskifti okkara við ES eru ikki nýtilig, um vit vilja viðurkenna okkum at vera partur av Europa og vilja menna Føroyar sum ressourcecentur, matvøruframleiðara og víðka okkara "heimamarknað". Vit sleppa tí ikki undan at taka

okkara viðurskifti við ES upp til endurskoðan, herundir at taka støðu til tillagingar, ið gera, at vit sum skjótast kunnu keypa vørur úr öllum heiminum, virka tær víðari í Føroyum og selja tær aftur á okkara høvuðsmarknaðum.

Nógy stórsti parturin av okkara útflutningi fer til ES, og tí eiga vit at fáa eina nýggja avtalu við ES í lag. Talan kann verða um eina tollunión, assosieringsavtalu ella limaskap - tað veldst um treytírnar vit kunnu semjast um - og í hvønn mun vit ynskja annað samstarv við ES um, t.d. útbúging og granskning ella annað.

1.B.5. Flutningur

"Vegurin" niður til Europa bæði sjó- og loftvegis hevur avgerandi týdning fyri vinnuliga menning í framtíðini.

Tað hevur skund at fremja eina flutningsstrategi, sum vinnan kennir seg trygga við, og heita vit tí á myndugleikarnarnar um beinanvegin at taka hetta mál upp við vinnuna.

1.B.6. Kostnaður og skattur

Kostnaðarstøðið er ov høgt í Føroyum og avlagar okkara kappingarevni. Hetta er partvíssjálvøjrt, men eisini nattúrugivið, tí vit eru eitt fjarskotið oyggjasamfelag.

Skulu vit kappast á jøvnum føti við aðrar, mugu aðrir framleiðslufaktorar gerast bíligari hjá okkum. Eisini eiga vit - har tað ber til - at loysa okkum frá prískappingini við at framleiða øðrvísi og góðskubetri enn kappingarneytar okkara. Ein kombinátiún av báðum er besta loysnin fyri eina fjøltáttaða vinnu.

Millum faktorarnar vit kunnu gera nakað við eru leiðsla, lönarsáttmálar og tænastur - herundir almennar tænastur og skattir.

Leiðsluførleikin kann hækka, og tí eiga vit at leggja eina miðvísa ætlan fyri at hækka og varðveita eitt høgt leiðslustøðið bæði í vinnuni og í tí almenna partinum.

Tað áliggur pørtunum á arbeiðsmarknaðinum og tí almenna at skipa so fyri, at lönarsáttmálarnir stuðla uppundir føroyska kappingarførið.

Almenna fyrisitingin er ov stór, og uppgávubýtið má endurskoðast, sum Endurreisingarnevndin vísti á.

Vit skulu bert hava almennu tænasturnar, ið vit hava brúk fyri. Vit mæla til at umhugsa útlisiteringar og privatiseringar av summum almennum tænastum. Tá sleppa marknaðartreytírnar at ráða, og tænasturnar verða bíligari,

Skattatrýstið er ov høgt, og ger tað eisini truplari at fáa gongd á aftur vinnuna. Tað er ikki samsvar ímillum at skatta lönarinntøkur so hart, samstundis sum vit ynskja at fáa fólk í arbeiði. Tvørturímóti skulu vit skatta lönarinntøkur lágt fyri at stimbra um arbeiðshugin og fáa bæði føroyingar og útlendingar at gera ílögur í Føroyum.

Tað er í hesum sambandi umráðandi at tryggja stabilan partafelagsskatt á núverandi låga støði.

Tað kann í fyrsta umfari tykjast, sum um andsøgn er millum slíka strategi og afturgjaldingina av okkara utanlandsskuld, men uppá longri sikt gevur hesin politikkurin landskassanum stórra inntøkur. Í millumbilinum má landskassaskulden umfíggjast, parkerast ella onnur meira radikal loysn finnast.

1.B.7. Vinnuframi

Eitt burðardygtr vinnulív skal klára seg utan stuðul og kappast undir vanligum marknaðartreytum.

Tó kunnu tað vera serlig umráði ella serligar støður, sum tala fyri, at stuðul kann veitast kortini. Føroysk vinna er í lötuni í eini fíggjarligari støðu, sum kann tala fyri, at tað er skilagott at veita tíðaravmarkaðan stuðul fyri at fáa gongd á aftur vinnuna.

Vit hava valt at arbeiða við trimum stuðulshugtøkum:

- *Strategifremjandi stuðul
- *Kappingarjavnandi stuðul
- *Kreppustuðul

Strategifremjandi stuðul umfatar generellar stuðulsskipanir fyri at menna vinnuna. Eitt nú innan metingar av verkætlanager, serkunnleika, marknaðarkanningar, vørumerning og fiskiroyndir.

Kappingarjavnandi stuðul kundi til dømis verið veittur til tryggan flutning á høgum støði.

Kreppustuðul kann verða veittur í eitt avmarkað tíðarskeið fyri at venda gongdini. Í núverandi støðu kunnu vit vísa á tveir hættir:

- * Endurrindan av parti av tí lön, sum viðkomandi löntakari fær, galdandi fyri nýggj arbeiðspláss, sum eru útflutningsfremjandi ella innflutningsavmarkandi, men kortini ikki kappast við verandi vinnu. Endurrindanin minkar og fellur burtur innan eitt ávist stutt tíðarskeið.
- * Skattafrádrátt til manningar á fiskiskipum, sum royna nýggjar veiðihættir. Skattafrádrátturin fellur burtur innan eitt ávist stutt tíðarskeið.

Slíkar skipanir krevja ikki útgjaldingar frá landskassanum, men kunnu tvørturímóti veita skattainntøkur, hóast nakað minni enn eftir vanligum reglum.

Arbeiðsskapandi stuðul virkar dynamiskur, tá hann fremur vinnuliga menning og varðveitir fórleika í landinum, men verður hann fastur partur av framleiðsluni, steðgar stuðulin endurnýggingini, og tað má ikki henda.

1.B.8. Lóggáva

Í seinastuni eru fleiri vinnulögir dagførðar, so tær eru í betur samljóð við lóggávuna í londunum kring okkum. Roknskaparlógin, partafelagslógin og bankalógin eru nøkur dømi.

Vit meta tað umráðandi, at lögarkompleksið áhaldandi verður dagfört, so tað altíð verður í samljóð við lógin og reglur í londunum, vit hava nóg samband við.

1.B.9. Venture-feløg

Fyri at útvega váðafúsan eginpening og vitan um t.d. leiðslu, teknikk, sölu, marknaðir, búskap og fíggining takar vit undir við uppskotinum hjá Endurreisingarnevndini, at stovnað verður eitt sterkt venture-felag.

1.B.10. Fíggining

Bøtast má um truplu fígginingar- og likviditetsviðurskiftini hjá vinnuni. Føroyisku peningastovnarnir eiga at hava ekspertisu og góða tænastu viðv. rembursskipanum, eins og føroyiskar fyritókur eiga at hava lætta atgongd til eksportgarantiir og trygging av kundum.

1.B.11. Fáa vinnurnar at bera seg

Okkara vinnuligu royndir og vinnuligi førleikin hjá føroyisku arbeiðsmegini liggar fremst innan høvuðsvinnurnar fiskiveiða, fiskaframleiðsla og aling. Í frammanfyri lýstu strategium er víst á neyðugar karmar fyri, at hesar vinnur aftur kunnu fóta sær, mennast og endurnýggja seg. Við tí týdningi, lyklavinnurnar hava, er neyðugt við nágreiniligar karmum fyri hesar, men sum eru í samljóð við meginkarmarnar.

Almenna umsitingin, sum hevir beinleiðis samband við vinnuna, má gerast betri, og ynskiligt er við minni umsitingarligari og politiskari uppblanding.

Fiskiveiða

Saneringarnar av veiðiflotanum skulu fremjast skjótt og soleiðis, at skipini koma at standa eigarunum í upphæddum, sum gera framhaldandi rakstur möguligan.

Veiðiflotin skal leggja dent á góðskuna, so føroyiskt veiddur fiskur fær besta umdømi, tí tá fæst mest fyri veiðina. Hesin málsetningur er gallandi fyri öll skip, alla veiðina og hvørja ferð landað verður.

Tað er umráðandi støðugt at leita upp nýggjar veiðir og samstundis royna nýggjar og bøttar veiðihættir eftir kendum fiskaslögum, tí fiskastovnarnir og fiskiveiðan gongur alla tíðina upp og niður. FYRI at tryggja okkum hendar málsetning eiga vit at skipað eitt neyvt samstarv millum vinnuna, söluliðið og Fiskirannsóknarstovuna. Ein möguleiki er, at vinnan og tað almenna í felag skipa fyri rakstrinum av Fiskirannsóknarstovuni.

Stuðul eiger fremst at verða latin til royndir innan nýggjar veiðihættir, royndir á nýggjum leiðum og til aðra nýgerð.

Fiskaframleiðsla

Virkini mugu gerast kappingarfør, so fiskur veiddur í Norðuratlantshavi verður viðgjørður her. Tí skal vinnan gera sær eina miðvísa ætlan um:

- * Leiðslumenning
- * Kostnaðarsparing
- * Vørumerning
- * Góðskumenning
- * Sølu- og marknaðarføring

Aling

Vísandi til frágreiðingina "Alivinnan - nútíð og framtíð" eiger dentur at verða lagdur á:

- * Betra um góðskuna á føroyiskum alifiski.
- * Fremja strukturellar broytingar í vinnuni við samstarvi, vertikalum og horisontalum integreringum.
- * Minka um sjúku- og lúsatrupuleikar við skipaðum skiftisøkjum.
- * Virka rávøruna meiri í Føroyum.

Oljuvinna

Føroysk framleiðsla, tænasta og arbeiðsmegi skal gerast før fyri og fáa möguleika fyri at koma sær inn í oljuvinnu.

2. Strategisk ætlan - ein framtíðarmynd

Ein fyrsta fyrirtreyt fyri røttum og neyðugum karmum er ein hugmynd um, hvat kann eyðkenna eitt fjølbroytt og burðardyggt vinnulív í Føroyum. Út frá hesum kann ein strategisk ætlan verða løgd, soleiðis at týdningarmestu karmarnir fyri framtíðar vinnulívi verða skaptir og í rættari raðfylgju.

Grundað á okkara geografisku plasering og við støði í vinnuliga førleikanum hjá føroysku arbeiðsmegini og okkara vinnuligu royndum annars skjóta vit upp eina strategiska ætlan í trimum þortum:

- * Føroyar skulu verða eitt ressourcecentur - eisini í víðastu merking.
- * Føroyar skulu verða frammaliga viðvíkjandi matvøruframleiðslu.
- * Vit skulu víðka okkara heimamarknað fyri føroyskar ídnaðarvørur og tænastur til eisini at umfata Danmark - og sum fráliður eisini Skotland, Ísland og Noreg.

2.1. Føroyar eitt ressourcecenter

Vist verður til frágreiðingina "Føroyar - eitt ressourcecentur", 1. stig, ið Samstarv Almennir Stovnar/Vinnulív lat gera, og sum Karin Toftegaard stóð fyri.

Hugskotið aftan fyri hesa frágreiðing var, at tað tá til stykkis kemur, so liggja vit so ómetaliga væl fyri í Norðuratlantshavi. Eru vit ikki heimsins nalvi, so hava vit slíkar fyrimunir, at vit kunnu gera Føroyar til eitt týdningarmikið kervi - eitt ressourcecentur - eru vit fór fyri at skapa tær røttu fyrirtreytinrar.

Í frágreiðingini verður m.a. vist á, at í 1992 varð av toski, hýsu, upsa og kongafiski, sum varð fiskað í føroyskum, íslendskum, norskum og eysturgrønlendskum sjógví, landaði 6% í Føroyum. Her skuldi sostatt verið ríkiligir möguleikar at økt partin, sum verður landaður í Føroyum.

Umframt okkara marknaðarvíðurskiftir so verður í frágreiðingini vist á hesar fyrimunir og vansar:

Sterkar síður:

- * Geografisk plasering
- * Útboð av tænastum til fiskiskip.
- * Áhugi frá útlendskari síðu.
- * Rímuligir oljuprísir.
- * Rímilig havnagjøld.
- * Góðir havnafacilitetir.
- * Royndir innan arbeiði við fiski.
- * Telefon- og gólvuppboðssøla.

Veikar síður:

- * Vantandi kappingarføri viðv. ráfiskaprísum.
- * Flutningur innanoyggja.
- * Avtalugrundarlag viðv. góðsku.
- * Landing og umskiping.
- * Flutningsmöguleikar úr Føroyum.
- * Returskipan fyri kassum.
- * Samskipan av tænastum.
- * Politisku rammurnar fyri vinnulívinum.
- * Likviditetur og garanti fyri pengum.
- * Arbeiðsmarknaðarvíðurskifti.
- * Kappingin um rávøruna.

Í niðurstøðuni "Hvussu koma vit víðari" verður m.a. sagt: "Spurningurin er so, um vit yvirhøfða ráð at bíða eftir eini "náttúrligari" útvikling, eftir at vit eru komin á botn við búskaparkreppuni, ella áttu vit at farið undir málvist arbeiði at betra kappingarförið beinanveitum so er, so vil hetta arbeiði hava meira "planøkonomiskan karakter", tí vinnulívsbygnaður má broytast, so vit fáa stórra specialisering, og kostnaðarstøðið í samfelagnum skal justerast."

Vit halda ikki, vit hava ráð at bíða, men at vit beinanvegin fara undir nærra at útgreina hesa ætlan.

Frágreiðingin varð nevnd 1. stig, tí umframt at vera ressourcecentur fyri fisk, so var samlaða verkætlani, at vit eisini áttu at hugsa um teir möguleikar, ið liggja longri frammi fyri Føroyar sum:

- * Ressourcecentur fyri fiskivinnuvitan, fiskiveiðuhættir, -tól, -amboð og hagreiðing.
- * Kervi fyri flutningi og ferðavinnusambandi í Norðuratlantshavi.
- * Bú- og virkisstaður fyri ráðgevarar og sertænastuveitarar úr öllum heiminum - harímullum frálandavinna.
- * Fíggjar- og skipaskrásetingardepileið.

Möguliga og helst liggur tað mesta av hesum nakað frammi í tíðini, men fyri tað er tað ikki minni umráðandi, at vit longu nú byrja at leggja ætlanir um, hvussu vit skulu rökka hesum málum. Tað er nevniliga so, at skulu vit varðveita og nöra um fólkatalið í Føroyum og framyvi hava eitt livistøðið, ið kann samanberast við grannar okkara, so er tað sum frálíður á hesum økjunum, vit í mestan mun skulu menna og uppbyggja okkara vinnur.

2.2. Føroyar sum matvøruframleiðari

Tað ber illa til at hugsa sær, at Føroyar skulu gerast eitt ressourcecentur fyri fisk, uttan at Føroyar eisini gerast frammaliga viðvíkjandi matvøruframleiðslu. Sum áhugavert centur er neyðugt at kunna bjóða meira enn aðrir og onnur centur kunnu bjóða viðv. prísi og tænastum v.m. Men afturfyri ber til at seta so mikið hægri krøv um góðsku.

Strategiin um Føroyar sum frammaligan matvøruframleiðara vil tí eisini stuðla strategiini um Føroyar sum ressourcecentur fyri fisk.

Utan ta neyvu kanningina, ið varð gjørd fyri Føroyar sum eitt ressourcecentur, kunnu vit vísa á hesar fyrimunir og vansar í uppbyggingini av Føroyum sum matvøruframleiðara:

Sterkar síður:

- * Geografisk plasering.
- * Útboð av tænastum til fiskiskip.
- * Royndir innan arbeiði við fiski.
- * Telefon- og upphoðssølu.
- * Reint umhvørvi.
- * Ríkligt av vatni.
- * Möguleikar fyri veiðu av "nýggjum" fiskaslögum.
- * Heilsufrøðiliga Starvsstovu við fórleika og áhuga fyri at kanna og fáa nakað burtur úr "nýggjum" fiskaslögum.

Veikar síður:

- * Vantandi kappingarföri viðv. ráfiskaprísum.
- * Avtalugrundarlag viðv. góðsku.
- * Flutningsmöguleikar úr Føroyum.
- * Likviditetur og trygd fyri pengum.
- * Vantandi kulinariskar royndir og úviklað matgleði.
- * Vantandi matvøruskúling.
- * Vantandi centur fyri matvøruútvikling og matvøruroyndum.

* Vantandi góðskuhugburð.

* Marknaðaravtalur.

Fleiri av frammanfyri standandi sterku og veiku síðum eru tær somu sum fyrir Føroyar sum eitt ressourcecentur, men nakrar eru "nýggjar". Í tann mun sum tað ber til at menna sterku síðurnar og loysa tær veiku, vil tað vera gjörligt at víðka um Føroyar sum matvøruframleiðara til eisini at fevna um vørur, ið ikki byggja á tilfeingið einans kring Føroyar og í Norðuratlantshavinum.

2.3. Danmark (og kanska Skotland, Noreg og Ísland) sum heimamarknaður fyrir føroyskar ídnaðarvørur og tænastur

Keypiorkan í Føroyum er lækkað munandi í seinastuni. Hetta hevur sum kunnugt havt sera álvarsliga ávirkan á virksemið og arbeiðsmøguleikarnar hjá stórum parti av fólkini, ið hevur arbeitt innan ídnað, handverk, tænastuvirksemi og handilsvinnu venda móti okkara eigna heimamarknaði. Seinasta frágreiðingin frá ráðgevandi nevndini hjá forsætismálaráðnum metir, at vit ikki eru komin á botn í hesari gongd.

Í hesum sum í so mongum øðrum viðurskiftum mugu vit viðganga, at vit hava verið í so eintáttáðir, tá tað ræður um at tryggja okkara framtíð í altjóða kappingarføri. Vit hava ikki nýtt høvið nóg væl til at leita út um uppbygdu verjurnar og nýtt okkara náttúrligu fyrimunir í okkara grannalondum. Millum hesar fyrimunir kunnu vit nevna, at vit tosa jú óll dansk, vit kenna donsk viðurskiftir rættuliga væl, vit hava í mongum somu lóggávu, og vit hava møguleika at seta okkum inn í nýggjastu donsku lóggávuna og krøvini har. Vit hava sama gjaldoysra og hava gott regluligt samband við Danmark. Eisini búgva nógvir føroyingar í Danmark. Nakað tað sama kann, um enn ikki í sama mun verða sagt um Ísland og Noreg, og vit eru í vaksandi mun farin at fáa storri samband og samstarv við Skotland.

Vit kundu í fyrsta umfari snøgt sagt, at okkara heimamarknaður eisini umfatar Danmark ella partar av Danmark. Harumframt kundu vit sagt, at fáa vit framt Føroyar sum eitt ressourcecentur fyrir fisk, vil ein fylgja av hesum verða, at vit fáa eitt trygt (og kanska eisini tití) flutningssamband við ávíasar partar av okkara grannalondum, t.d. Eysturlandið, Grampian (Aberdeen-økið) og Norðurjútlund. Tá kunnu vit möguliga eisini nýta hugtakið heimamarknaður um hesi økini.

Eitt slíkt samband vil sjálvsagt bera við sær, at hesi økir vilja víðka sínar marknaðir við Føroyum. Men í kervinum millum hesi øki ber fyrir tað fyrsta væl til hjá okkum at formidla vørur, og fyrir tað næsta vilja vit í tí arbeiðsbýti, ið má verða eitt náttúrligt úrslit, kunna nýta okkara komparativu fyrimunir til at brúka hesi øki - og seinni teirra grannaøki - sum part av okkara heimamarknaði.

Óneyðugt at siga, so vil ein slíkur víðkaður heimamarknaður stuðla uppendir okkara møguleikum at gerast eitt ressourcecentur fyrir fisk.

Tað skuldi eisini verið óneyðugt at sagt, at eitt økt flutningssamband og ferðavinnusamband vil eisini menna okkum sum matvøruframleiðara.

Royna vit at seta upp sterkar og veikar síður, tá tað snýr seg um at víðka okkara heimamarknað til Danmark, Ísland, Skotland og möguliga Noreg, kunnu vit nevna:

Sterkar síður: * Kunnleika til fleiri av londunum.

- * Rímuliga samsvarandi og kendar tørvir.
- * Ávist uppbygt samband og samstarv.
- * Geografisk plasering sum kervi.

Veikar síður: * Óroyndir at selja uttanfyri Føroyar (og fyrir tann skuld í Føroyum).

- * Óroyndir at virka í netverkssamstarvi.

- * Smáir tá tað snýr seg um at gera munagóðar avtalur um innkeyp, sølu, kredit, vørumerning, undirleverancur v.m.
- * Flutningsmøguleikar til og úr Føroyum - partvist.
- * Vantandi góðskuhugburð.
- * Likviditetur og trygd fyrí pengum.
- * Vantandi førleika fyrí at halda orð.
- * Forðandi handilsavtalur (nógv pappírsarbeiði og dýrkandi og seinkandi mannagongdir).
- * Ikki nóg tilðarhóskandi lóggávu í mun til lóggávuna á ynskta heimamarknaðinum.
- * Møguliga veikar útbúgvingskipanir.

3. Avleiðingar av vali av framtíðarmynd - strategium

Frammanfyri standandi framtíðarmyndir - strategival - eru rættileiga útgreinað, tá tað snýr seg um sterkar og veikar síður. Í dagsins truplu viðurskiftum, tá virki og fyritókur fremst seta krøv um möguleikar at yvirliva dagin í dag, og tá einstaklingurin og teir felagsskapir, ið umboða hansara sjónarmið og áhugamál, seta krøv um tiltók, ið virka her og nú, kann tað kennast at flýggja frá veruleikanum at tala um sterkar og veikar síður og framtíðarstrategi.

Tá vit kortini hava nýtt so nögv rúm til hetta, er orsókin tann, at meðan vit loysa dagsins truplu spurningar, eiga vit at ansa eftir, at vit ikki í ov stóran mun fremja tiltók, ið seinni vísa seg sum meinboðar fyrir røttum framtíðarloysnum - fyrir fyritakssemi og einstaklingar.

Okkara áskoðan er, at ein vinnupolitisk skipan og öll tiltók annars í samfelagnum eiga at verða umhugsáð eftir hvørjari ávirkan tey fáa á menning av niðanfyri standandi sterku síðum og loysn á niðanfyri standandi veiku síðum:

- Sterkar síður:
- * Geografisk plasering.
  - * Royndir innan arbeidi við fiski.
  - * Reint umhvørvi.
  - * Persónligur fleksibilitet og mobilitet.

- Veikar síður:
- * Góðskuhugburð og førleika at halda orð.
  - * Vantandi søluroyndir og marknaðarvitan.
  - * Vantandi royndir í samstarvi.
  - * Veikar útbúgvingarskipanir.
  - * Flutningsmöguleikar til og úr Føroyum.
  - * Handilsavtalur.
  - * Dagførda lóggávu.
  - * Kostnaður og skattur.
  - * Östøðugir politiskir karmar.
  - * Tungar og ógreiðar vinnufremjandi skipanir.

Denturin verður tí í tí eftifylgjandi lagdur á at lýsa, hvørjar strategir og hvørji tiltók, vit eiga at velja, tá tað snýr seg um:

- * Søla og marknaðarføring.
- * Góðska í víðastu merking.
- * Útbúgving.
- * Flutningur.
- * Marknaðarviðurskifti.
- * Kostnað og skattir.
- * Vinnuframa.
- * Lóggávu.
- * Venture feløg.
- * Fígging.
- * Lyklavinnur.

3.1. Sølu- og marknaðarføringsstrategi

Har fyritókur eru stórar, hevur leiðslan ofta lættari við at tryggja neyðugan førleika viðv. sølu/marknaðarføring, framleiðslu, innkeyp, gransking/vørumerning og design og við at tryggja, at flutningur, fígging, dátaviðgerð og annað tilíkt virksemi fremur avtalurnar við keypararnar. I Føroyum eru trú ongar ídnaðar- og tænastufyritókur so stórar, at allir hesir partar kunnu verða gjørdir nóg kappingarført innan fyritókuna. Tær flestu fyritókurnar hjá okkum eru so småar, at tær einans klára at fylgja við á einum ella nøkrum fáum økjum, t.d. framleiðslu og dátaviðgerð, og av tí sama taka onnur øki alt ov nögva tíð frá leiðsluni til at fremja sterku síðurnar, so at

fyritókan hevur sera trupult við støðugt at menna sín fórleika at skapa meirvirði bæði hjá keypara og hjá sær sjálvum.

Hesin trupulleiki verður aðrastaðir loystur við, at fyritókur ganga saman í dygg netverkssamstörv. Londini rúndanum okkum leggja stóran dent á at menna skipan av netverkssamstörvum millum virki og stuðla hesum á mangan hátt. T.d. kann nevnast at av 23 generaldirektoratum í ES er eitt, sum fremst tekur sær av menning av smáum og meðalstórum fyritókum, herundir stuðlan av skipan av netverkssamstörvum.

Fyri at stuðla uppundir hugtakið at víðka okkara heimamarknað fyrir fóroyaskar ídnaðarvørur og tænastur til at umfata eisini Danmark og sum frálfður eisini Skotland, Noreg og Ísland, halda vit, at tísíðin er komin at gera nakað á hesum øki nú, og at fyrsta stig í netverkssamstarvi millum fóroyaskar fyritókur og millum fóroyaskar og útlendskar fyritókur átti at verið gjort innan sølu og marknaðarføring. Júst á hesum øki eru fóroyaskar fyritókur eina veikastar, og veikleikin kenst í dag nógvi stórra, nú marknaðirnir mugu finnast utanfyri gamla heimamarknaðin.

Eitt slíkt samstarv kundi verið skipað rúndanum eitt slag av einum útflutningfelagi. Men neyðug verður eisini at tryggja útflutningsfelagnum beinleiðis útinnandi starvsfólk í 1 ella helst 2 ár, í fyrsta umfari ein royndan seljara, hvørs lón og harav standandi útreiðslur framanundan eru tryggjaðar.

Arbeiðið hjá seljaranum eיגur í høvuðsheitinum at umfata:

- * Beinleiðis søluarbeiði fyrir tær fyritókur, sum vilja verða knýttar at netverkssamstarvinum ella útflutningsfelagnum, umframt at ráðgeva og samskipa hetta
- * Tryggja álið hjá keyparanum við at kunna vissa seg um kvalitet og leveringstrygd í víðari merking hjá luttakarunum.

Og sum frálfður eisini at umfata:

- * Smærrí marknaðarkanningar og marknaðarráðgeving antin sjálvur og/ella í samstarvi við fyritókur, einstaklingar og stovnar.
- * Hjálpa til við innkeypi og við samstarvinum við lánistovnarnar umframt at stuðla fyritókuni í at menna álið generelt úteftir hjá henni.
- * Tiltakið skal í ávísan mun kanna viðurskiftini hjá vinnunum í øðrum londum og skal samstarva við báðar umboðsstovurnar, vit hava.

Tiltakið skal í möguligari kapping við verandi útflutning og verandi söluskipanir virka mennar og halda seg frá prískapping við hesar. Til at fíggja annað framhaldandi virki útyvir tey 2 árini skulu gjøld krevjast fyrir tænastur (sølukommissión fyrir beinleiðis sølu v.m.).

Umframt serliga dentin á netverkssamstarv eiger ein vinnopolitikkur innan sølu og marknaðarføring at eggja til og stuðla, at fóroyaskar fyritókur koma út til keyparnar - á messun tá søluavtalur verða gjørðar og við kundavitjanum - so fyritókurnar kunnu gerast enn betri fóri fyrir at skapa stórra meirvirði hjá keyparunum og harvið mennast og verða meiri eftirspurdar si dyggir framleiðrarar.

3.2. Góðskustrategi - góðska í víðastu merking

Tá mett verður um góðsku í víðastu merking verður í dag lagt til grund, um avtalað og væntað krøv til leverancuna eru uppfylt.

Annar háttur at meta um góðsku er, um fyritókan er fór fyrir at halda orð og uppfylla avtalur. Kann ein fyritóka ikki til fulnar uppfylla gjörðar avtalur, er hon ikki fór fyrir at nýta góðsku sum ein part av síðari kappingarstrategi, og hon noyðist tá at kappast serliga nögv uppá prísin.

Noyðist hóvuðsstrategiin hjá eini fyritóku at liggja á prísinum, hevur hon sera ilt við at fáa nóg stórt avkast til at gjalda síðar kostnaðir. Ein fyritóka harafturímóti, ið til eina og hvørja tíð er fór fyrir at halda orð og uppfylla avtalur, er aloftast bæði fór fyrir at fáa hægri prís enn aðrar og fór fyrir at minka um innanhýsis kostnaðirnar, tí málsettingin um góðsku í vísastu merking setir greind krøv, ið öll í fyritökunni kunnu savnast um at náa. Tað gerst ein spurningur um annahvört at koma inn í eina ónda ringrás (einans prísstrategi) ella eina góða ringrás (góðskustrategi).

Tað er neyðugt í öllum liðum í samfelagnum, vinnuligum, felagsligum, almennum og hjá einstaklingum, at byggja upp ein góðskuhugburð og sterkan vilja til at halda avtalur og orð. Vit halda eisini, at júst tvørrandi góðskustrategi er okkara största vandamál, og at ein greið góðskustrategi er fremsta mál, ið vit eiga at seta okkum í einum vinnupolitikki. Sum tað eisini so væl er sagt í álitinum "Alivinnan - nútíð og framtíð": "Góðskan á eini vóru er bert í lagi, um keyparin er nøgdur. Tað er nevniliga keyparan, vit sum seljarar vilja hava aftur, ikki vóruna."

Ein vinnupolitisk góðskustrategi, ið bæði vinnan og almennu myndugleikarnir áttu at kunna verið felags um, er at virka aktivt fyrir at eitt stórt tal av vinnuligum fyritókum og almennum stovnum innan rættuliga stutta tíð - innan tvey/trý ár - eru komin upp á eitt stöði, at tey kunnu fáa eina ISO 9000 góðkennung.

Tað verður alt meira týðuligt, at skulu okkara fyritókur verða kappingarførar, so verður neyðugt hjá teimum at hava slíkar góðkennningar og hereftir stóðugt arbeiða víðari, so tær kunnu sigast at megna TQM - total quality management.

Eitt fyrsta stig kundi verið, at vinnan og almennu myndugleikarnir í felag gjørdu eina útgreining um neyðuga góðskustýring í vinnuni, hvar tað leikar mest á at fáa hana innfórda, hvørjar forðingar eru, og hvussu tær kunnu brótast niður, og hvørja strategi vinnan og tað almenna kundu lagt í felag og hvør sær fyrir at menna góðskustýringina.

3.3. Útbúgvingarstrategi

Sum eitt lítið samfélag eiga vit at leggja stórrri orku enn kantska onnur samfelög í at hava eitt sera høgt útbúgvingarstöði. Júst tí at vit ikki hava tær stóru nøgdirnar, eiga vit at leggja dentin á dygdina. Fáment sum vit eru, verða vit eisini noydd at bera so í bandi, at okkara útbúgvingar verða so alsíðugar og fjölbroyttar sum til ber, soleiðis at tann einstaki hevur stóran fórleika á fleiri økjum og ikki einans á einum øki. Hetta verður kantska enn meira neyðugt í tíðini, sum kemur.

Tað er somuleiðis neyðugt í samfelagnum og í virðing fyrir hvørjum einstakum, at vit í okkara útbúgvingarskipanum stuðla tí einstaka í at menna síðar náttúrligu gávur, annaðhvört tær eru bókligar ella handaligar, so hann er betri fórur fyrir at velja sær tað starvsøki og tað lívsskeið, har hann kann skara framúr.

Men samstundis mugu vit gera okkum greitt, at okkara lísla samfélag hevur eina avmarkaða orku, og tí mugu vit ansa eftir, at vit ikki spaða okkum ov nögv.innan málrættaði útbúgvingartilboð. Slík verða eisini best givin í nevvum samstarvi millum vinnu og útbúgvingarstovnar, har granskunar, lærarar og fólk í vinnuni stóðugt skifta millum arbeiði, sum er útbúgving, og útbúgving, sum gevur stórra og breiðari fórleika í arbeiði.

Vit eiga at leggja okkum eftir at hava ein góðan fólkaskúla, har tann einstaki næmingurin og menning av hansara evnum standa fremst, og vit eiga at leggja okkum eftir at geva teimum ungu eina holla, almenvitandi útbúgving á millumstöði (her verður hugsað um gymnasialar og

millumtekniskar útbúgvingar), har eisini einstaki næmingurin og hansara evni standa fremst. Eisini eiga vit at taka upp miðvísá eftirútbúgving av arbeiðsfólk.

Við teirri strategi, sum vit frammanfyri hava nevnt um Føroyar sum ressourcecentur, Føroyar sum frammaligan matvøruframleiðara og ein víðkaðan heimamarknað, eru vit noydd at byggja upp granskings- og royndarstovnar, ið kunnu verða við til støðugt at menna okkara fórleika á hesum økjum. Hesir stovnar mugu samstundis vera fórir fyri at virka í framhaldandi útbúgvingini á øllum stigum. Við hesum vilja vit ikki siga, at gransking og royndarvirksemi, sum nú fer fram á høgum støði skal avmarkast, men vit halda, at vinnan og almennu myndugleikarnir eiga at leggja dent á at menna og eggja teimum stovnum og teimum granskárum, ið hava serligan týdning fyri okkara strategi, framum aðrar. Harumframt mugu vit hava ávist virksemi á økjum, har vit hava heilt serligar fyrimunir.

Aðrar tørvir mugu vit sum lítil tjóð, ið náttúrliga hevur og eiger at hava nögv samskifti við útheimin, tryggja okkum í góðum samstarvi við útlendskar granskings- og undirvísingarstovnar. Tí eiger eisini eitt miðvist arbeiði at verða gjort fyri at fáa okkara ungu at nema sær útbúgvingar í øðrum londum enn Norðanlondum. Á henda hátt fær samfelagið sum heild størri kunnleika til fremmand mál og fremmanda mentan.

Av frammanfyri nevnda um støðuga samvirkan millum arbeiði og útbúgving skilst, at vit halda, at vinnan eiger í størri mun at sýna útbúgvingarspurningunum ans og eiger enn meira enn nú at verða drigin inn í tilrættalegging og ráðgeving viðvikjandi útbúgvingum. Eitt vinnuskúlaráð kann verða ein góð byrjan, har tryggjað verður at vanligu skúlarnir, vinnuskúlarnir, umsitingin, politisku mynduleikarnir og vinnan arbeiða saman. Men eisini samstarvið almennir stovnar/vinnan er eitt týdingarmikið stig, ið kundi tikið upp tåttin um, hvussu og hvørjir granskings- og royndarstovnar áttu at verið mentir og á hvørjum økjum, fyri at fyrrnevndu strategiir kundu verið fylgdar við besta úrsliti.

Góðar útbúgvingar tryggjað framtíð landsins.

3.4. Strategi viðv. marknaðarviðurskiftum

Skal føroyskt vinnulív mennast, má ein greið strategi leggjast um okkara marknaðarviðurskifti. Vit halda okkum hava rætt og skyldu at átala, at politisku myndugleikarnir tiga spurningarnar og trupulleikarnar burtur og ikki taka upp eitt konstruktívt orðaskifti við vinnuna um hetta týdingarmikla mál.

Havandi í huga at vit hava ES sum handilspartnara mest sum burturav, at tað helst í høvuðsheitinum kemur at verða so framvir, og at vit skulu velja at gera Føroyar til eitt ressourcecentur, og at Føroyar skulu verða frammaliga viðv. matvøruframleiðslu, so sleppa vit ikki undan at taka okkara viðurskiftir við ES upp til endurskoðan.

Vit skulu hava avtalu við ES, sum hevur við sær, at vit frítt kunnu keypa vørur kring allan heim og virka tær víðari í Føroyum til sølu í ES. Alt eftir hvussu nögv av øðrum viðurskiftum enn vørurflutning, vit ynskja at avtala við ES - so sum útbúgving, granskning o.s.fr. - so eiger ein nýg avtala við ES at verða ein tollunión, ein ella onnur associeringsavtala ella limaskapur.

3.5. Strategi viðv. flutningi

Vilja vit tryggja samvinnuna og arbeiðsbýtið millum okkum og Europa, so mugu vit tryggja okkum ein góðan "veg" niður til Europa bæði sjóvegis og loftvegis.

Estir okkara tykki hevur tað bráðskund at fáa lagt eina flutningsstrategi, ið vinnan kann kenna seg trygga við. Talan er her um týdingarmikil infrastrukturel viðurskifti, og vilja vit tí heita

innliga á politisku myndugleikarnar um at koma í konstruktivt kjak við vinnuna, so ein greiða kann fáast á hesum økjum.

3.6. Strategi viðv. kostnaði og skattum

Tað hevur leingi við góðari grund verið ført fram, at kostnaðarstøðið er ov høgt í Føroyum. Partvist kemst hetta av, at bygnaðurin í føroyskum privatum og almennum tænastum er sera stirvin, og at fløgur eru gjørðar innan hesar tænastur, ið nú skulu krevjast inn yvir prísin. Men tað kemst eisini av, at vit eru smáir innkeyparar, ið tí ikki kunnu fáa avsláttur í prísi ella flutningskostnaði, keypa og flyta vit inn hvør sær. Afturat hesum kemur ein stór kostnaðardýrkan av, at okkara marknaðarviðurskifti eru so háttar, at vørur við hvørt mugu gjalda óneyðungan eyka toll, og at pappírsarbeiðið er vorðið so fløkt og rúgvismikið fyri okkara samhandilspartnarar, at teir frægastu aftra seg við at selja til okkara. Kostnaðurin lækkar heldur ikki av, at okkara almenna kredittvirði og fíggungarmöguleikar eru soleiðis, at tað mangan er neyðugt er at gjalda í hondina.

At vit eru eitt fjarskotið, lítið oyggjasamfelag ger, at tað av náttúrligum orsókum er kostnaðarmiklari at framleiða her enn nærrí okkara høvuðsmarknaðum. Herumframt gera okkara náttúruviðurskifti tað dýrar at byggja her enn aðrastaðir.

Hetta inniber, at skulu vit kappast á jøvnum føti við aðrar, mugu aðrir framleiðslufaktorar gerast bılıgari hjá okkum. Eisini eiga vit - har tað ber til - at loysa okkum frá prískappingini við at framleiða øðrvísi og góðskubetri enn kappingarneytar okkara. Ein kombinatioón av báðum er besta loysnin fyri eina fjøltáttada vinnu.

Viðurskifti, ið hava ávirkan á okkara kostnaðarstøði, og sum vit kunnu gera nakað við, eru m.a.

- * Leiðslustøðið
- * Lønarsáttmálar
- * Tænastur - herundir almennar tænastur
- * Skattir

Leiðslustøðið

Fyri at fáa eitt lágt kostnaðarstøði er tað ein avgerandi fyritreyt, at vit duga at fáa sum mest burtur úr teimum fyritreytum, vit hava, og teimum fløgum vit hava gjørt og gera. Tað er fremst ein leiðsluspurningur at skipa framleiðslu eftir frægastu sölumöguleikum á kostnaðarodýrasta hátt. Fyritøkurnar og leiðslurnar mugu tí velja ódyrar framleiðsluhættir og støðugt gera teir ódyrari, samstundis sum tær støðugt laga framleiðsluna eftir krevjandi marknaðum. Hetta krevur, at leiðslustøðið bæði innan vinnuna og tað almenna er á einum høgum støði.

Leiðsluførleiki er ikki bert nøkrum fáum beskorið; hann kann mennast og við støðugt hækkaðum krøvum og útbúgving tryggja möguleikan, at bæði vinnuligar og almennar fyritøkur kunnu leggja seg eftir at nøkta týdningarmiklar tørvir á ódyrasta hátt. Leiðsluførleiki mennist frægast í samfelagi við demokratiskari skipan, ið leggur dent á vilja tess einstaka at taka ábyrgd, gera avtalur og halda orð, og hetta fær enn størri týdning í framtíðini, tí øll starvsfólk fara at fáa størri ábyrgd av at leggja sítt egna arbeidi til rættis og samskipa tað við onnur. Hetta seinasta krevur enn størri leiðsluførleika.

Vit halda tí, at tað má fara fram ein miðvís ætlan fyri at hækka og varðveita eitt høgt leiðslustøði innan bæði vinnuna og tað almenna. Í hesum liggar nögv á vinnuni, ið tó heldur seg hava tikið týðandi stig, men tað liggar eisini nögv á tí almenna, ið vit ikki halda hevur tikið leiðsluspurningin í og strukturin av almennu umsitingini sum heild í álvvara. Vit hava eitt sera stórt tal av stovnum, deildum og stovum, ið mest verða samskipað politiskt, og har leiðslur fyri ymisku stovnarnar og deildirnar brúka størri tíð at loysa smámál og verja borg enn í felag at virka fyri loysn av teimum týdningarmiklu spurningunum, ið rættast verða loystir av tí almenna.

Lønarsáttmálar

Tað áliggur pörtunum á arbeiðsmarknaðinum og innan tað almenna at skipa fyri, at lønarsáttmálarnir verða soleiðis lagaðir, at teir stuðla uppendir fóroyiskt kappingarføri.

Almenni sektorurin

Ein okkara stórrsta uppgáva má verða, at vit beinanvegin fara undir eitt miðvist arbeiði fyri at laga almenna sektorin til tað, samfelagið hevir brúk fyri, og framleiðslan kann bera.

Í frágreiðingini hjá Endurreisingarnevnd landsstyrisins verður víst á, at:

"Hall er á fíggjarlögini. Virksemið, lønir og skattainntøkur minka. Eisini minkar fólkatalið og harvið skattagrundarlagið. Tí slepst ikki undan at minka um almennu útreiðslurnar.

Eitt eru tær nögvu almennu tænasturnar, annað er bygnaðurin av almennu fyrisitingini. Vísast kann á, at í nögvum fórum er uppgávubýtið ógreitt.

Mælt verður til at broyta bygnaðin til færri ráðharrastovur, og at stovnarnir verða bygdi upp eftir endamáli, so at avgerðir og ábyrgd kunnu staðfestast greiðari, og fyrisitingin kann tæna borgarunum betri enn í dag."

Hesum kunnu vit taka fult undir við, og vit mæla til at farið verður undir hetta arbeiðið beinanvegin.

Vit skulu bert hava tær almennu tænasturnar, ið vit hava brúk fyri. Sostatt skulu vit ikki hava almennar tænastur og virksemi, sum bert er til fyri sína egnu skuld. Í hesum sambandi eigur at verða havt í huga möguleikan at útlisitera almennar tænastur, bæði fyri at menna leiðsluliga og málrætting, og harvið gera tær so bsligar sum til ber, og annars at privatisera tær, so tær kunnu virka uppá marknaðartreytir.

Skattastrategi

Tað verður nögv kjakast um, hvort høgir skattir ávirka arbeiðshugin hjá fólk ella ikki. Tað kan tö onki tvíbýti vera um, at høgir skattir á arbeiðsinntøku føra til krav um hægri lønir, og at er marginalskatturin høgur, gerst tað óhugaligari at arbeiða meira. Afturat hesum kemur, at meirvirðisgjaldið minkar enn meira um virðið á seinastu vunnu krónuni, ja er um at gera tað illusoriskt. Ein lágur arbeiðshugur ger tað trupult at fáa gongd í vinnuna og soleiðis gera tað möguligt at skapa áhugaverdari arbeiðspláss.

Høga skattatrýstið er eftir øllum at døma ein av orsøkunum til fólkaflytingina úr Føroyum.

Ein lægri skattur - á øllum økjum - hevir eisini ta virkan, at meiri peningur kemur í umfar og kann menna aðrar vinnur og íløguhug. Tað er heldur eingin ivi um, at eitt lágt skattastøði gevur fóroyingum og útlendingum hug at gera fløgur í Føroyum, meðan eitt høgt skattatrýst virkar beint ímóti.

Tað er sostatt eftir okkara tykki heilt burturvið - ja, heilt óskiljandi - at skatta lønarinnntøkur so harðliga, sum vit gera, samstundis sum vit ynskja, at fólk skulu hava nakað at gera. Vit hava ikki dag brúk fyri kontraktivum virkningum.

Tvørturímóti skulu vit seta okkum fyri, at í Føroyum skatta vit arbeiðsinntøkur serliga lágt fyri stímbla um arbeiðshugin og fyri at fáa fóroyingar og útlendingar til at gera fløgur í Føroyum.

Vit halda somuleiðis, at meirvirðisgjaldið er komið upp á eitt alt ov høgt støði, og í hesum viðfangi halda vit tað vera bráneyðugt at endurskoða meirvirðisgjaldsskipanina og fáa hana aftu

í sína ætlaðu einfaldu skipan, ið vinnan tók undir við. Sum er, er hon við at gerast alt ov kostnaðarmikil at umsita, fløkt og elvir til krøv um enn fleiri undantök enn tey mongu, ið longu eru komin.

Viðvísjandi partafelagsskatti, so er eins umráðandi, at hesin er stabilur og verður varðveittur á núverandi lága stöði.

Tað er okkum greitt, at landskassanum tørvar inntökur. Men vit halda, at tað ber til at minka um útreiðslurnar hjá tí almenna, og vit halda somuleiðis, at politisku myndugleikarnir eru ov trekir til at royna tær hægru inntökurnar, ið liggja í øktum virksemi og dynamikki vegna lægri skattir og meirvirðisgjald.

Vinnan hefur fyrr roynt at luttið við ábyrgd í at evna aðrar inntökuskipanir enn tær gomlu. Vit vilja heldur ikki halda okkum aftur í at fara inn í eitt ábyrgdarkent samstarv við almennu myndugleikarnar at finna inntökuloysnir, ið bæði eru til at liva við hjá vinnuni, arbeiðs- og starvsfólknum, og sum kann loysa veruliga inntökutørv landskassans.

Vit eru varug við, at andsøgn er millum afturgjalding av okkara utanlandsskuld og eina slíka strategi. Men handan okkara strategi vil uppá longri sikt geva landskassanum størri inntökur, og so leingi noyðist skuldin at umfíggjast, parkerast ella má onkur meira radikal loysn finnast.

3.7. Strategi viðv. vinnuframa

Málið um eitt burðardygj vinnulív ber í sær, at vinnan skal virka uppá marknaðartreytir, v.º.o. utan stuðul av nøkrum slagi. Hetta merkir ikki, at vit ikki eiga at hava eyguni eftir, hvussu vinnan í øðrum londum verður stuðlað, men vit eiga heldur at seta okkum sum mál, hvussu vit kunnu klára okkum utan samsvarandi stuðul, enn at skunda okkum at taka somu stuðulshættir í nýtslu.

Ein vinna utan stuðul hefur munandi størri möguleikar at vera sterk og mennast enn ein vinna, ið fær stuðul. Stuðulin fórir við sær, at leiðsla og týdningarmiklasta aktivið í einari fyritøku, fólkvið, kann kýta seg minni. Harvið verður vinnan minni kappingarför. Av tí at tað at fáa stuðulin annaðhvort er lätt ella krevur orku at argumentera mótvægis stuðulsveitaranum, gerst úrslitið, at roynt verður at fáa meira stuðul, so tað gerst enn minni orsök til at kýta seg. Tað fara sum altið at vera nakrar fyritøkur í heiminum, ið ikki fáa ella vilja klára seg utan stuðul, og hesar fara at duga enn betri, so stuðul hjá hinum gerst enn meira neyðugur.

Ymiskur stuðul kann verða latin, men yvirhøvur kunnu teir hava somu virkan. Teir lætta um, har tað krevst eyka orka at røkka á mál. Teir sleppa okkum undan at gera tað neyðuga eyka fyrir at

útvega eginpeningin, ið tørvar,
framleiða eins bfliga og onnur,
fáa hægri prfs fyrir okkara arbeidi,
finna nýggjar og krevjandi marknaðir,
granska í nýggjum virkishættum og vørumerning,
fáa fyritøkurnar at virka sum ein samansjóðað heild við málí,
gera tað, sum krevst fyrir at endurnyggja virksemi, ið ikki loysir seg,
gera kravmiklar avtalur og halda tær o.s.fr.

Munurin millum stuðul og infrastrukturel tiltök kann vera hárfínur, men vit halda, at vit eiga at halda okkum burtur frá markinum.

Studningur eigur principielt bert at verða veittur fyrir at knúsa tekniskar og búskaparligar fløskuhálsar.

Frammanfyri nevndu strategisku tiltök og málsetningar hava sum grundsetning at skapa infrastrukturellar karmar fyrir vinnuvirksemi, og júst ikki stuðul. Vit viðurkenna, at fyrir tann einstaka, ið stendur í truplari stöðu, annaðhvort virkisliga ella persónliga, vilja hesi sjónarmið kennast veruleikafjar. Tað er vælskiljandi, at hann vil troka á fyrir at fáa ein stuðul, og tað er somuleiðis vælskiljandi, at tann einstaki politikarin, ið eins og vit óttast gongdina í samfelagn og vil fáa nakað at henda her og nú, vil fóra fram sjónarmiðið um neyðugan stuðul. Men í sari mun tað eydnast at fáa ígjógnun ein einstakan stuðul, sum ikki er gjølla umhugsáður, í sama mun dettur stöðufesti í vinnupolitiskum málsetningi burtur. Avtalur kunnu ikki longur haldast fortreytirnar fyrir kappingarföri sindrast.

Tá hetta er sagt viðganga vit samstundis, at neyðugt er í hesum dögum at seta tiltök í verk, ið kunnu seta gongd á, og sum kunnu lætta um gjógnumföringina av okkara vinnupolitisku strategium. Men vit fasthalda samstundis, at hesir stuðlar mugu verða gjølla umrøddir og viðgjördir, og teir mugu verða mettir í mun til endamálið við okkara vinnuligu strategium. Viðgerðin kann ikki fara fram einans í politiskum og embætisligum fora ella eftir ráðum frá serkónum nevndum. Er vinnan ikki við í hesari viðgerð, tora vit næstan at siga við vissu, at úrslitið av tiltakinum verður vánaligt og ikki í tráð við strategiimarr.

Strategifremjandi stuðul

Aðaltreytin innan fóroyskt vinnulív má vera tann, at vinnan ber seg búskaparlíga, og at öll vinnulig tiltök mest sannlíkt bera seg. Men eitt er at meta um lönsemi og hvussu ein fyritøka, ið er í gongd, ber seg búskaparlíga. Størri er trupulleikin at greina út lískindini fyrir, at ein ætlað fyritøka ella eitt ætlað vinnuligt tiltak kann bera seg. Tað velst ofta um eyguni og viljan til bara at síggja tað positiva.

Vit halda tí, at stuðul eigur at verða veittur, har hann kann verða við til at fremja

- * sølu- og marknaðarfatan hjá fyritökum
- * góðsku og góðskuhugburð í fyritökum og í flutningi
- * netverkssamstarv millum fyritókur heima og við útlendskar fyritókur
- * granskings- og royndarætlanum hjá fyritökum og granskingsstovnum
- * útbúgving av arbeiðsfólk og leiðslu
- * samtaki av flutningssamstörvum

Vit halda tó eisini, at strategiskur stuðul kann ikki verða givin til at fremja frammanfyrirstandandi utan so, at fyritókan kann vísa á, at aðrir trupulleikar, ið kunnu forða fyrir einum heppnum úrsliti, annahvört eru ella vilja verða loystir. Dentur eigur tí at verða lagdur á, at allar umsóknir um stuðul gjølla lýsa samlaðu verkætlana, so stuðul ikki verður veittur einans fyrir at lata stuðul.

Vit halda ikki, at verandi stuðulsskipanir virka effektivt, og at tær tí eiga at verða endurskoðaðar, so endamálið (strategiurin), bygnaðurin og effektiviteturin við hesum stuðulsskipanum kemur við politisku myndugleikarnar um hesi viðurskifti.

Kappingarjavnandi stuðul

Á verandi fíggjarlög er sett upphædd upp á 20 mið. kr. til tollendurgjald. Aftanfyri hetta liggur helst metan um, at stuðulin kann virka kappingarjavnandi. Vit halda ikki strategiina vera haldgöða einsamalla. Kappingarjavningin skal gjaldast av skattaborgarunum, og eru ongi útlit og ongin strategi at fáa kappingarjavnan burtur, so sita vit framvegis um nøkur ár við einari vinnumáli í framleiðslu, ið ikki er kappingarföri. Vit halda, at vit sum skjótast eiga at sleppa okkum undan kappingarjavnanum mótvægis ES og NAFTA, um vit vilja framleiða hesar vørur. Tað ber ikki til við nøkrum fíggjarlígum skili til at gjalda seg burtur úr hesum ójavna, tí hesin kappingarjavni kann gerast út við tvær ferðir so stórusum arbeiðslønin, ið fer til framleiðsluna.

Vit halda, at hesin peningur heldur átti at verið givin t.d. til trygging av okkara flutningi á einum høgum støði, fyri á henda hátt at minka um avleiðingarnar av okkara fjarstøðu frá marknaðinum. Ein slskur stuðul kundi verið givin til at menna okkara samband úteftir, soleiðis at Føroyar verða knýttar at meginlandinum við títtum skipasambandi. Slík nýtsla hevði verið í samljóði við frammanfyri uppsettu strategi viðv. flutningi og marknaðarviðurskiftum og hevði ment okkum sum ressourcecentur v.m.

Av øðrum nýtslum kundu vit víst á, at av tí at okkara orkuprísir av ymsum orsökum eru nögv hægri enn í teimum londum, sum vit kappast við, kundi frammanfyri nevndi peningur heldur verið nýttur til at tryggja skipan, ið gjørði tað möguligt at fangið lægri orkuprísir, í tráð við okkara strategi um kostnað og skattir.

Kreppustuðul

Kreppan í samfelagnum og tey enn døpru útlitini um broyting setir stóran part av okkara samfelagsborgarum í eina mest sum ótolandi støðu. Fleiri hava longu valt at flyta av landinum, og útlitini og möguleikarnir fyri arbeiði gera, at enn fleiri fara at velja henda útveg. Úrslitið verður, at vit missa ein stóran part av okkara fólk og við teimum tann duguleika, fórleika og vilja til at arbeiða, ið nú kemur øðrum samfelögum til gagns.

Úrslitið verður minkaðir möguleikar at venda gongdini.

Vit halda tað verða av stórrsta týdningi at royna at tálma hesari gongd eitt nú við at skapa möguleikar fyri, at tey, sum enn ikki eru farin, kunnu hava eina arbeiðsinntøku her, samstundis sum vinnulívið roynir at fóta sær, og sum kanska kundi givið teimum möguleika at verið við í neyðugu endurnýggingini.

Tað er neyvan hugsandi, at landskassin hevur orku at geva stórar upphæddir í stuðli komandi árini. Tí vilja vit skjóta upp eina stuðulsskipan í eitt avmarkað tíðarskeið, til ávíð projektir og innan ávíðar sektorar, har stuðulin verður latin sum

- * ein endurrindan av parti av tí lön, sum viðkomandi lontakari fær, galdandi fyri nýggj arbeiðspláss, sum eru útflutningsfremjandi ella innflutningsavmarkandi, og sum ikki kappast við verandi vinnu. Endurrindanin minkar og fellur burtur innan eitt ávist stutt tíðarskeið.
- * ein skattafrádráttur hjá manningini á fiskiskipum innan nýggjar veiðihættir. Skattafrádrátturin fellur burtur innan eitt ávist stutt tíðarskeið.

Hesar skipanir krevja ikki nakrar útgjaldingar frá landskassanum, tvørturímoti fær landskassin nýggjar inntøkur, bert nakað minni enn eftir vanligu reglunum. Havast skal í huga, at landskassin annars ikki hevði fangið hesar inntøkur, og at samfagið sparir gjald til arbeiðsloysistrygging. Skipanin verður lýst nærri í skjali 3.

Umframt omanfyri nevnda stuðul eigur flögustuðul at verða latin til nýggjar vinnuskapandi flögur, so mikið sum nú einaferð fíggjarlig orka er til. Viðvíkjandi hvørjar flögur talan kann verða um, verður víst til skjal 4.

Samstundis sum arbeiðsskapandi stuðul verður veittur til tess at varðveita fórleikan í landinum, er neyðugt at ansa eftir, at hann ikki forðar endurnýggingini og gerst bert vanligur stuðul.

3.8. Lógarstrategi

Í samrøðum við íslendingar um eitt nú EBS-skipanina og tað lógar-kompleks, ið var ein treyt fyri avtaluna, kemur ofta fram, at teir fegnast um tað lop, ið teir hava fangið frameftir í hugburði og fatan av, hvat krevst fyri at vera partur av heimssamfelagnum. Vit hava her í Føroyum

støðugt aftra okkum í at dagföra okkara lóggávu til tað, ið heimurin runderum okkum metir neyðugan og rættan.

Í seinastuni eru tó nakrar lógor dagfördar. Roknskaparlógin, partaflagslógin, lógin um smápartafelög, bankalógin, lógin um "Visse kreditinstitutter m.v." kunnu nevnast. Tó at tað kanska eru reglur í hesum lógum, ið kunnu bera brá av at vera lógarsemið fyrir at gera lógor, so eru hesar lógor vorðnar harmoniseraðar um alt EBS-økið og eru tí felags karmar, ið londini hava samráðst sér fram til. Vit kunnu fegnast um, at vit eisini hava fangið hesar lógarkarmar, ið onnur samfelög hava. Reglurnar í hesum lógum eru við til at tryggja virksemið og framtíðarmöguleikarnar hjá teimum fyritökum, ið lógirnar eru ætlaðar at galda fyrir. Men tær tryggja samstundis innlit hjá teimum, ið hava samskifti við fyritökurnar.

Vit halda, at tað er umráðandi neyðugt at halda áfram við einum miðvísun arbeidið skjótast gjörligt at dagföra okkara lógar kompleks, so tað er í samljóði við lógar- og reglulagið í teimum londum, sum vit hava so stórt samband við. Tað verður kortini hetta lógar- og regluverk, sum vit muget boyggja okkum fyrir. Tó skulu serlig fóroyisk viðurskiftir verða havd í huga.

3.9. Venture-felög

Av tí at fóroyaskari vinnu vantar váðafúsan eginpening, og av tí at fóroysk virkir eru smá og tí kunnu hava torfört við at savna nóg nógva vitan um t.d. leiðslu, teknikk, sølu, marknaðir, búskap og fíggjing, skjóta vit upp, at stovnað verður venture-felag, eins og Endurreisingardevdin vísir á.

Sjálvandi skal fyritakssemi stovnað av slíkum venture-felag bera seg fíggjarliga, men eitt av kriteriunum fyrir, at venture-felagið var við, kundi harumframt verið, at projektið stuðlaði uppendir nevndu strategisku ætlanina í trimum þortum, sum nevnd er í parti 2.

Kanska er hetta frægasti mátin at fáa nakað skilagott at henda skjótt, og sum kann fáa breiða undirtøku.

Mælt verður tí til, at fíggjigarstovnar, fak- og arbeiðsgevarafelög, tryggingarfelög saman við tí almenna taka hendar möguleika upp beinanvegin.

3.10. Fíggjing

Í einum nútíðarsamfologi við stórum handli við útheimin er atgongd til likviditet av alstórum týdningi. Serliga har sum framleiðslan fyrst fer inn á goymslu fyrir síðani at eksporterast.

Fíggjarmöguleikarnir, sum fiskavirkini hövdu til framleiðslu inn á liðugvørugoymslu, eru minkaðir munandi, og bankarnir eru trekir at lata kredit.

Hetta ger, at fyritókur, sum hava framleiðslur, ið krevja stóra peningabinding, hava ilt við at fíggja sítt virksemi. Tað kann viðföra, at teir kroysta síðar leverandørar ov nögv, hvat prísi og gjaldstreytir viðvíkur, og at fóroyisk skip tí fara bénleiðis av landinum við fiskinum. Av somu orsók hava fóroyaskar fyritókur eisini ilt við at kappast um gjaldstreytir og prísi á internacionala marknaðinum (t.d. frystan ella feskan fisk frá útlendskum fiskiförum).

Avgerandi fyritreytir fyrir at menna Fóroyar sum ressourcecentur eru tí.:

* At möguligt er at útvega neyðugan likviditet í Fóroyum, soleiðis at gjaldast kann skjótt, og at gjörligt er eisini at fíggja framleiðslu og goymslu.

* At fóroyisku peningastovnarnir hava ekspertisu í rembursskipanum og hava greiðar reglur um, hvørjir rembursir kunnu góðtakast.

* At færøyskar fyritøkur fáa lætta atgongd til eksportgarantiir og trygging av kundum.

3.11. Lyklavinnur

Tað er sagt so ofta, at tað er fiskiveiða og framleiðsla úr fiski, sum er okkara høvuðsinntøkukelda. Sjálv um ivi tykist at reisa seg um hetta, er tað okkara sannføring, at hetta er veruleikin. Men hinvegin er tað klárt fyrí okkum, at serliga veiðan við Føroyar og virking av fiski á landi hava ovurstórar trupulleikar at dragast við. Tað er somuleiðis okkara sannføring, at skulu vit menna okkara samfelag, reisa tað aftur og fáa burðardyggjar vinnur, er tað óðamannaverk, verður ikki bygt á tann førleika, tað vitan og tað innlit, ið vit hava bygt upp innan fiskiveiðu og fiskavirking og ta vitan, vit hava um havið og okkara nærléika til tað.

Leggja vit ikki stórstu orku okkara í at fáa færøyska fiskiveiði, fiskaframleiðslu og alivinnu at bera seg, endurnýggja seg og mennast upp á tær treytir, ið eru til frama fyrí keyparan, fer núverandi gongd bert at standa við - og kanska versna.

Tað finst ikki ein einföld uppskrift upp á at fáa fiskiveiði, fiskaframleiðslu og alivinnuna at bera seg, men vit eru sannförd um, at frammanfyri umrøddu strategiir, ið kunnu menna Føroyar sum eitt ressourcecentur, sum týðandi framleiðari innan matvøru og við einum víðkaðum heimamarknaði, eru fyrsta fyritreytin.

Tað er tó eitt serligt fyribrygdi við hesum lyklavinnum, ið krevur álvarsliga umhugsan, nevniliga hetta, at tær byggja á náttúrligt tilfeingi, ið kann endurskapa seg støðugt. Fyrí fiskivinnuna merkir hetta, at uppgávan er at gagnnýta fiskastovnarnar soleiðis, at fiskastovnarnir verða varðveittir á einum hóskandi støði. Fyrí fiskaframleiðsluna merkir hetta, at hon gevur fiskimanninum røttu signalini. Fyrí alivinnuna merkir hetta, at náttúrligu möguleikamir at ala ikki verða so hart troyttir, at teir ikki longur eru til.

Eisini eigur almenna umsitingin, sum hevur beinleiðis samband við vinnuna, at gerast betri, og ynskilit er við minni umsitingarligari og politiskari uppsblanding.

Fiskiveiða

Vit halda strategiirnar hava serligan týdning fyrí fiskiveiðu, ið skal bera seg. Tað, sum eyðkennir fiskiveiðu, er jú, at árini eru sera ymisk til veiðunøgd og eisini, hvat fæst fyrí fiskin. Hetta eru tó eisini umstøður, sum fiskiveiðan hjá øðrum má liva undir. Men vit halda samstundis, at við storrí og ábyrgdarfullum samstarvi millum øll lið, við munandi betri logistikki, við nýtslu av mest framkomnu edv-skipanum at stýra framleiðslu eftir keyparatørví, støðug og góð útbúgving v.m. kunnu avleiðingarnar av náttúrligum broytingum tálmast.

Fiskur kappast við aðrar matvørur, sum ofta fáa nýgvan stuðul ella verju, og hann er útsettur fyrí harða millumtíða kapping. At byggja skip og reka fiskiveiðu er eisini sera kapitalkrevjandi. Tað er tf ógvuliga umráðandi, at okkara fiskiveiða støðugt endurnýggjar seg og á góðskustigi, ið tekur hana upp um vanliga prískapping. Á henda hátt kann hon verða kappingarfør og geva fiskimonnum eina góða og kappingarføra inntøku. Eisini er ta umráðandi, at tær saneringar, sum f lötuni fara fram í veiðuflotanum, verða framdar skjótt og soleiðis, at skipini koma at standa eigarunum í slíkum upphæddum, at tey hava möguleika fyrí at klára seg.

Av tí at tað gongur upp og niður við fiskastovnunum, og at tað alla tíðina er neyðugt at taka nýggjar veiður og nýggjar ella bøttar veiðihættir upp, er tað umráðandi, at alstórir dentur verður lagdur á støðugt at gera royndir á hesum øki. Fyrí at fremja hetta eigur eitt skipað samstarv at verða millum vinnuna og Fiskirannsóknarstovuna. Hetta kundi verið framt við, at nevnd samansett av umboðum fyrí vinnuna og tað almenna stóð fyrí rakstrinum av Fiskirannsóknarstovuni.

Annars eiger veiðuliðið at leggja seg eftir at fáa sum mest fyrí veiðuna, og hetta gerst eftir okkara tykki við at leggja seg eftir, at fóroyskt veiddur fiskur skal verða av best möguligari góðsku, og tað skal galda öll skip, fyrí alla veiðuna, og hvørja ferð landað verður.

Verður veiðan víðari viðgjørd umborð, eiga vit at leggja okkum eftir at framleiða vørur, sum gevur hægst möguligt virði pr. kg. veiddan fisk. Hetta gerst oftast við at leggja seg eftir at gera úrdráttir, sum hinir ikki hava lagt seg eftir.

Fiskaframleiðsla

Í stórum vilja sereyðkennini fyrí fiskiveiðu skapa trupulleikar fyrí fiskaframleiðslu, fáa vit ikki loyst frammansfyri nevndu trupulleikar. Tó skulu vit nevna, at fyrí fiskaframleiðslu er kravið um hægstu góðsku av avgerandi týdningi. Slakar fiskaframleiðslan upp á góðskukravið, vil tað sum frá líður skaða fiskivinnuna meira enn nakað annað, meðan høgt góðskukrav og góðskustig vil fóra til betri prisir, nøgdari kundar og vil skunda nögv undir uppbygging av Føroyum sum ressourcecentur og sum framleiðari av matvørum, og harvið undir gott kappingarføri hjá fóroyskum fiskavirkjum.

Innan fiskaframleiðsluna er tað annars so, at so at siga öll virkini eru saneraði, umframt at stórar strukturellar broytingar eru farnar fram. Men enn er ov tiðliga at siga, um vinnan samlað ber seg.

Tað er eftir okkara tykki neyðugt, at vinnan ger sær eina miðvísa ætlan um:

- * Leiðslumenning
- * Kostnaðarsparing
- * Vørumenning
- * Góðskumenning
- * Sølu- og marknaðarføring

Alivinna

Vit ivast ikki eina løtu í, at tað ber til hjá okkum at byggja upp og varðveita alivinnu í Føroyum á høgum kappingarførum støði. Aftur her er tað marknaðarmálseting, góðska í øllum lutum, logistikkur á hægsta støði, við nýtslu av edv-skipanum á framkomnum støði at laga framleiðslu eftir keyparatørvi og støðug útbúgving, ið krevst fyrí at gera munin.

Sum víst á í frágreiðingini "Alivinnan - nútíð og framtíð" eiger dentur m.a. at verða lagdur á:

- * At betra um góðskuna á fóroyskum alifiski.
- * At fremja strukturellar broytingar í vinnuni við samstarvi, vertikalum og horisontalum integreringum.
- * At skipa fyrí skiftisøkjum fyrí at minka um sjúku- og lúsatrupulleikarnar.
- * At virka rávøruna meira í Føroyum.

Víst verður annars til frágreiðingina "Alivinnan - nútíð og framtíð".

Oljuvinna

Vit skulu ikki her gera so nögv burtur úr eini evt. komandi oljuvinnu. Men tað er okkara sannføring, at tað, vit eiga at leggja serligan dent á - bæði vinnan og tað almenna - tá ein oljupolitíkkur skal leggjast tilrættis, er, at skipast skal soleiðis fyrí, at fóroyskt framleiðsla, tænasta og arbeiðsmegi skal gerast fór fyrí og fáa möguleika fyrí at koma sær inn í oljuvinnuna.

Alt gott um, at vit kunnu fáa stórra ella minni fíggjarligan vinning burtur úr avgjøldum frá einari evt. oljuvinnu. Men útvinnung av olju við Føroyar er tíðarávmarkað, meðan okkara vinnuligi fórleiki kann brúkast í oljuvinnu aðrastaðir og eisini í øðrum vinnum bæði í Føroyum og utan fyrí Føroyar.

Bæði vinnan og tað almenna eiga at gera sær greitt, at tað, sum hevur stórrsta týdning, er vinnuligur fórleiki og ikki lættvunnir pengar.

4. Niðurstøða og tilmæli

Heldur verandi gongd fram, vil hetta hava við sær:

- * At kreppan gerst meira støðug og versnar.
- * At fólkatalið í Føroyum alsamt fellur.
- * At fólkasamansetningin fær eitt skap, ið ikki tolir nógvar byrðar.
- * At samlæða keypiorkan og reallønin støðugt minka, og kemur hetta at hava við sær nýggja kreppu í peningastovnunum, og landskassaskuldin økist.
- * At økingin í skattatrýstínum og ótryggleikin leggja fót fyri nýggjum arbeiðsplássum.
- * At fátækdomið og mótfallið vaksu.
- * At vit gerast meira og meira bundin av inntøku- og kapitalvirkføringum uttanífra.

Okkara greiða fatan er, at gongdin bert kann verða vend, um umstøðurnar annars verða lagaðar við einum miðvísum og framtíðarrættaðum vinnupolitikki - einum vinnuupbyggingarpolitikki.

Hesin vinnuupbyggingarpolitikkur er grundaður á eina vinnupolitiska strategi í trimum þortum:

- * Føroyar skulu gerast eitt ressourcecentur - eisini í viðastu merking.
- * Føroyar skulu verða frammaliga viðvíkjandi matvøruframleiðslu.
- * Vit skulu viðka okkara heimamarknað fyri føroyskar ídnaðarvørur og tænastur til eisini at umfata Danmark - og sum fráliður eisini Skotland, Ísland og Noreg.

Neyðugt er at vinnan og tað almenna beinanvegin fara undir at útgreina hesar tríggjar strategisku ætlanirnar. Hesar eru fyrsta fortreyt fyri, at okkara týdningarmestu vinnur, fiskiveiðan, fiskaframleiðslan og alingin kunnu koma at bera seg. Men tær eru eisini fyrsta fortreytin fyri, at vit kunnu fjøltátta okkara vinnulív, so vit fáa fleiri bein at standa á og fáa eitt samfelag, ið fólk vilja flyta til og ikki frá.

Vit hava við vilja ikki sett upp, hvat vinnan, bankarnir og tað almenna skulu gera hvør sær, tí í einum framkomnum samfelag er alt so mikið tvinnað saman, at trupult er at fáa framdar loysnir, arbeiða ikki allir partar saman. Men fyri at røkka málunum er m.a. neyðugt við fylgjandi tiltökum:

- 1) Vinnan stovnar eitt útflutningsfelag, sum skal selja føroyskar ídnaðarvørur og tænastur.
- 2) Vinnan og tað almenna leggja í felag eina góðskustrategi m.a. við tí endamáli, at eitt stórt tal av vinnufyrirtókum og almennum stovnum fáa ISO 9000 góðkenning.
- 3) Vinnan og tað almenna leggja eina útbúgvingarstrategi.
- 5) Vinnan og politikarnir taka upp konstruktívt orðaskifti um at leggja eina marknaðarstrategi - nýggj avtala verður at gera við ES.
- 4) Vinnan og tað almenna leggja eina strategi viðv. flutningi fyri at tryggja ein "veg" sjóvegis og loftvegis niður til Europa.
- 6) Ætlan verður gjørd fyri at hækka og varðveita eitt høgt leiðslustøði innan bæði vinnuna og tað almenna.
- 7) Vinnan, tað almenna og fakfelögini laga sáttmálar mir soleiðis, at teir stuðla uppundir føroyskt kappingarføri.
- 8) Vit skulu bert hava tann almenna sektorin, vit hava brúk fyri. Havast skal í huga at útlisitera almennar tænastur og annars at privatisera tær, so tær kunnu virka uppá marknaðartreyti.
- 9) Vinnan og tað almenna leggja eina ætlan um at minka skattatrýstið á lønir og at lækka MVG'ið. Lágið partafelagsskatturin verður varðveitur.
- 10) Ætlan verður gjørd um strategiskan og kappingarjavnandi stuðul.
- 11) Fyri at fáa skjóta gongd á vinnuna verður tíðaravmarkað skipan um kreppstuðul við skattafrádrætti og flögstuðli gjørd.

- 12) Okkara lögarkompleks verður at dagföra, so tað er í samljóð við lógar- og reglulagið í teimum londum, sum vit hava mesta sambandið við.
- 13) Vinnan tekur stig til at stovna eitt venture-felag fyri m.a. at fremja flögur, sum stuðla uppendir strategisku ætlanina í trimum þortum.
- 14) Vinnan, bankarnir og tað almenna skipa fyri betur fíggjarkarmum viðv. likviditeti, rembursskipanum og eksporkreditgarantium.

Framanfyri nevndu 14 høvuðspunkt eiga at verða fataði sum ein heild, ið kunnu skapa samlaðu karmarnar fyri framgongd í føroyskari vinnu. Summi av hesum virka ikki frá einum degi til annan, júst tí at tey eru karmar, meðan onnur kunnu setast í verk beinanvegin og geva úrslit.

Av hesum vilja vit serliga draga fram:

- 10) **Ætlan verður gjørd um strategiskan og kappingarjavnandi stuðul.**
- 11) **Fyri at fáa skjóta gongd á vinnuna verður tíðarávmarkað skipan um kreppustuðul við skattafrádrátti og flögustuðli gjørd.**

Mett verður at tey tiltök, sum mælt verður til her, heilt skjótt kunnu útvega nögv produktiv arbeiðspláss bæði á sjógví og á landi. Talan er her um at troyta tað tilfeingi og teir möguleikar, sum finnast og sum rættuliga lættliga kunnu troytast, og mett verður at hesi tiltök kunnu seta gongd á á hesum øki. Tað, sum er neyðugt, er "bert" at fáa gjört neyðugu lóggávuna og tær reglur, sum skulu til fyri at lóggávan kann virka eftir ætlan.

Tað er óneyðugt at siga, at vinnan vil vera villug at veita politisku myndugleikunum ta hjálp, sum krevst í hesum fyrireikingarbeïðnum sæð í samsvari við hinár karmarnar.

Av øðrum tiltökum, ið skulu takast til umrøðu alment og millum vinnuna og politisku mynduglekarnar, eru:

- * Miðvís ætlan verður gjørd fyri at lækka kostnaðarstøðið generelt.
- * Vinnan og tað almenna leggja ætlan um at gagnnýta fiskastovnar og aliðkir á ein burðardyggan hátt.
- * Vinnan verður drigin inn í fyrisitingina av Fiskirannsóknarstovuni.
- * Vinnan og føroysk arbeiðsmegi vinna sær fórleikar at gera seg galldandi innan oljuvinnu.
- * Føroyskur oljupolitikkur skal stuðla uppendir at føroysk framleiðsla, tænasta og arbeiðsmegi fær möguleika at koma sær inn í oljuvinnuna.
- * Landskassaskuldin verður umfíggjað, parkerað ella onnur radikal loysn funnin.

Tað eiger eisini at verða gjørd ein ætlan um, hvussu tey meira langsiktaðu tiltökini skulu setast í verk. Hendan ætlan eiger at verða gjørd í samráð millum vinnuna og politisku myndugleikarnar.

Vit halda okkum tí kunna bjóða almennu og politisku myndugleikunum til at seta seg saman við vinnuni at viðgera tilmælini og taka neyðugu stigini til at røkka teimum eftir nágreniligarí og avtalaðari tíðaráetlan.

Ein vinnupolitikkur í kreppu- og uppbyggingartíð sum hesari má breið semja vera um, og hann kann ikki verða so leysur, at hann verður broyttur alt eftir, hvør til eina og hvørja tíð situr við politiska meirilutanum. Frammanfyri nevndu tilmæli og víðari framferðin má til verða soleiðis, at hon hevur breiða politiska og fólksins undirtøku.

Tórshavn 02.03.1994

Føroya Landsstýri
Postrúm 64
110 Tórshavn

Undirritaðu felogg óttast gongdina í føroyska samfelagnum, soleiðis sum vit síggja hana, og sum henda er lýst í teimum frágreiðingum, ið eru lagdar fram av serfrøðingum, seinast av egnu endurreisingarnevnd landsstýrisins.

Heldur gongdin síðan okt. 1992 fram, vil hetta hava við sær:

- * At kreppan gerst meira støðug og versnar.
- * At fólkatalið í Føroyum alsamt fellur.
- * At fólkasamansettingin fær eitt skap, ið ikki tolir nógvar byrðar.
- * At samlaða keypiorkan og reallønin støðugt minka, og kemur hetta at hava við sær kreppu í bankunum, og landskassaskuldin økist.
- * At økingin í skattatrýstinium og ótryggleikin leggja fót fyri nýggjum arbeiðsplássum.
- * At fátækdømið og mótfallið vaksu.
- * At vit gerast meira og meira bundin av inntøku- og kapitalyvirføringum uttanífra.

Okkara greiða fatan er, at gongdin bert kann verða vend, um umstøðurnar annars verða lagaðar við einum miðvísum og framtíðarrættaðum vinnupolitikki - ein vinnuuppbyggingarpolitikkur. Tí hava Føroya Arbeiðarafelag, Føroya Fiskimannafelag, Føroya Reiðarafelag og Føroya Arbeiðsgevarafelag tikið stig til eitt útgreiningararbeidi um ein vinnupolitikk, sum kan veita vinnuni røttu karmarnar at virka undir fyrir á henda hátt at endurreisa føroyska búskapin. Arbeiðið verður gjort í samstarvi við fíggigarstovnarnar og Menningarstovuna.

Arbeiðið viðvíkjandi einum vinnuuppbyggingarpolitikki er m.a. grundað á:

- * Útbúgviningarstrategi.
- * Kvalitetssstrategi.
- * Kostnaðarstrategi.
- * Skattastrategi.
- * Marknaðarstrategi.
- * Marknaðarføringsstrategi.
- * Vinnulig projektir skulu metast bæði privatøkonomiskt og samfelagsøkonomiskt.
- * Stuðul skal gevast, so hann stuðlar undir marknaðin og er fremjandi fyrir burðardyggjar flögur utan at verða kappingaravlagandi.

Vit eru av tí sannføring, at tað væntar eitt føroyskt initiativ og upplegg til skilagðan politikk - serliga á vinnuliga økinum. Tí verða tað tær loysnirnar, sum aðrir seta fram sum krøv, ið verður tann fôrdi politikkurin.

Tað er tí umráðandi, at vit í Føroyum koma til sættis um eina samlaða loysn fyri, hvussu vit skulu virka okkum burtur úr trupulleikunum, í staðin fyri at bfða eftir hvat aðrir siga okkum, vit skulu gera.

Umframta at vinnan sjálv ger sær sínar tankar, er tað neyðugt, at politikarnir eisini arbeiða við tí vinnupolitiska økinum, so allir partar koma til eina felags niðurstøðu, sum kann verða okkara útspæl innlendis og uttanlendis.

Undirritaðu feløg vilja tí spyrja landsstýrið, um hvørjar tankar og ætlanir landsstýrið hevur á tí vinnupolitiska økinum, sum kann verða við til at endurreisa fóroyskt vinnulív, og um landsstýrið saman við feløgunum vil lata gera eina vinnupolitiska strategi.

Vit halda ikki, at vit hava tíð til at drála við at leggja fram nýggjan vinnupolitik. Tí vilja vit heita á Føroya Landsstýri at svara okkum ikki seinni enn. 21. mars.

Vinarliga

Føroya Arbeiðarafelag

Føroya Fiskimannafelag

Føroya Reiðarafelag

Føroya Arbeiðsgevarafelag

Studningur

Hóast allir teir í frágreiðingini nevndu trupulleikarnir verða loystir, so kann framvegis vera trupulleikar við fíggjing og at fáa raksturin at hanga saman, í hvussu er í uppbyggingartíðini. Og her koma vit til spurningin um almennan stuðul. Nú er tað soleiðis, at orðið "stuðul" hevur fincið ringt orð á sær millum fólk. Men hetta er partvíst orsakað av manglandi vitan um studningin. Studningur kann saktans gevast á ein slíkan hátt, at hann kann menna eina vinnu. Tað, sum hendi t.d. við ráfiskagrunnskipanini, var, at stuðulin varð nýttur at fíggja eina planøkonomi, og hetta var sjálvsagt dómt at miseydnast. Men tað, sum seinni hendi, var, at menn fóru yvir í hina grøvina, og hetta er partvíst orsókin til stóðuna í samfelagnum.

Treytin fyri at geva studning má sjálvsagt vera, at hann loysir seg samfelagsliga.

Vit mugu síggja í eyguni, at ein endurreisn av vinnulívinum í Føroyum kemur ikki av sær sjálvum. Umframti miðvísan politikk krevst eisini peningur, og so kunnu fólk kalla hetta, hvat tey vilja. Vit meta, at neyðugt er við almennum stuðli í ávísunum fórum í endurreisnini av vinnulívinum. Nýggjar vinnur mugu fáa fíggjing, tað er greitt. Men tær mugu eisini fáa umstøður, soleiðis at endarnir kunnu rökka saman.

Hetta kann verða gjört á ymsan hátt. Tað eru vinnur, sum kunnu klára seg, um tær fáa ein stuðul til sjálva fløguna sum eina eingangsupphædd. Men fyri aðrar vinnur kann tað uttan iva vera neyðugt at fáa eitt lægri kostnaðarstøði, og her verður tosað um øll lið í kostnaðinum.

Tosað verður nögv um lønarlagið. Men tað er neyvan realistiskt at rokna við, at t.d. grundtímalønin á landi verður lækkað. Í hvussu er ikki uppá stytti sikt. Ein slík lækking vil krevja so nögv av øðrum viðurskiftum, so reallønin kann varðveitast, at tað neyvan er hugsandi, at hetta verður gjøgnumført í bræði ella nakrantið. Og so leingi hava vit ikki ráð at bíða við at fáa gongd á samfelagið aftur.

Stuðul yvir skattin

Her skulu verða skitseraði tvey uppskot, sum loysa trupulleikan av lønarlagnum, samstundis sum samfelagið og landskassin kemur at vinna uppá skipanina.

Fyrirtreytin fyri uppskotunum eru, at lønargjaldingarnar í samfelagnum eru komnar niður á 3 mia. kr úr teimum 4-5 mia kr, sum voru fyrir nøkrum árum síðani. Sum er, hevur fíggjarlógin lagað seg til hesar 3 mia. kr, og verður einki gjört, so verða lønirnar og harvið landskassans inntøkur ikki meira enn tað sama.

Uppskot nr.1:

Fyri øll nýggj arbeiðspláss í fiskivinnuni á sjógví og á landi, kann arbeiðsgevarin fáa endurrindað 28% av tí løn, sum viðkomandi løntakari fær.

Henda endurrindan minkar við 1/3 (evt. 1/4) hvørt árið. Alternativt verður endurrindanin varðveitt í 3 ár.

Hetta er ein skipan, sum minnir nögv um FAS skipanina. Filosofiurin við hesi skipan var at útvega/varðveita arbeiðspláss út frá tí sjónarmiði, at tað var betri at tað voru arbeiðspláss, sum góvu nakað í almennu kassarnar í staðin fyrir 0 arbeiðspláss, sum góvu fult (marginalprinsippið).

Hetta sjónarmiðið kann eisini nýtast í samband við áhugan at fáa fleiri produktiv arbeiðspláss á landi. Um vit hugsa okkum, hvussu hendar skipanin fer at ávirka fyritökurnar, hevði úrslitið verið hetta:

Árslón hjá arbeiðara	150.000 kr
Meðal skattur 40%	60.000 kr
Arbeiðsgevarin fær	42.000 kr
Landskassin fær	18.000 kr

Lønarútreiðslan hjá fyritökuni fer tískil úr 150.000 kr niður í 108.000 kr, og sparir arbeiðsgavarin tískil 28% av lønarútreiðslunum, og hetta minnir nógv um tað, sum annars hevur verið nevnt sum neyðugt fyri at fáa bött um kappingarførið.

Um vit hugsa okkum til, at alternatið til hesa skipan er, at einki hendir, so er hetta eisini ein góð forrætning fyri almennu kassarnar, tí teir fáa hóast alt 18.000 kr meira, enn teir annars vildu fingið. Tá er ikki tikið hædd fyri tað, sum verður goldið í skatti av veitingum úr ALS. Men hesin faktorur kemur at hava minni og minni týdning sum frá líður.

Hetta er sjálvsagt studningur, men er tó ikki øðrvísi enn tann studningur, sum danski statskassin, og forrestin eisini føroyiski landskassin, lata til A. P. Møller og onnur dansk reiðarár gjøgnum DIS.

Ein innvending móti uppskotinum um stuðul til vinnuna og móti lækking av skatti fyri at bøta um kappingarstøðuna hevur verið, at eingir pengar eru á fíggjarlögini til hesi endamál. Men hetta er eitt uppskot, sum ikki frammanundan krevur pengar úr landskassanum, men kemur at geva pengar í landskassan, framvegis við teirri fyritreyt, at annars hendir einki.

Um vit hugsa okkum til, at henda skipanin hevði kunnad útvegað 1.000 nyggj arbeiðspláss, hevði talan verið um eina eyka lønarinniku uppá tils. 150 milj. kr. 1.000 nyggj produktiv arbeiðspláss høvdu uttan iva givið av sær 1.000 nyggj arbeiðspláss í sekunderu vinnunum, og vildi hetta broytt støðuna viðvíkjandi arbeiðsloysinum heilt avgerandi.

Við somu fyritreytum hevði hetta merkt fyri almennu kassarnar:

1.000 fólk í nýggjum produktivum vinnum, harfrá endurgjald 28%	18 milj. kr
1.000 fólk í nýggjum sekunderum vinnum, harfrá fullur skattur	60 milj. kr

Her eru tískil talan um eina "reina" eyka inntøku til landskassan uppá 78 milj. kr.

Um hugt verður eftir hvat landskassin "ofrar" í mun til, um lands/kommunukassarnir fingu fullan skatt, so verður hetta 1.000 fólk á 42.000 kr ella 42 milj. kr. Men tey, sum fáa arbeiði í sekunderu vinnunum gjalda 60 milj. kr í skatti, so sjálvt út frá hesum er hetta ein góð forrætning hjá samfelagnum.

Omanfyri er gingið út frá verandi sáttmálalønum fyri ikki at avlaga lønarlagið innanhýsis millum løntakarabólkarnar. Tað kann tí koma fyri, at eitt vinnuligt projekt ber seg við verandi lønaravtalum, men ov lítið verður eftir til løntakaran. Hetta kann serliga koma fyri umborð á skipi, har lønin er ein prosentpartur av søluvirðinum. Í slíkum føri kundi manningin fingið skattafrádrátt í staðin fyri, at reiðarin fær skattin endurgoldnan.

Tí verður skotið upp hendar alternativa skipanin á sjónum (uppskot 2):

Fyri öll nyggj arbeiðspláss í fiskivinnuni á sjónum, kann hvør av manningini fáa ein skattafrádrátt uppá 120 kr um dagin, sum mynstrað er.

Hesin skattafrádráttur minkar við 1/3 (evt. 1/4) hvørt árið. Alternativt verður skattafrádrátturin varðveittur í 3 ár.

Tað er greitt, at tað eru nögv ivamál, sum skulu greinast í hesum uppskoti. T.d. er neyðugt við eini greiðari definitið av, hvat "nýggj arbeiðspláss" er. Men hetta letur seg gera. Eisini eיגur skipanin at virka so, at mismunur ikki verður gjørdur millum kommunur. Høvuðstreytið fyri at fáa stuðul eftir hesum leisti er, at virksemið skal í hvøðsheitínum verða

- * útflutningsfremjandi
- * innflutningsavmarkandi
- * ikki kappingaravlagandi

Fyrimunurin við hesum uppskoti framum endaleysar diskussiónir um lækking av generella lønarlagnum er, at her kann berast skjótt at. Kravið er "bert" eitt landsstýri og samgonga, sum vilja seta hetta í verk.

Men hinvegin er neyvan ivi um, at henda skipanin kann koma at virka skjótt. Tað verður helst skjótari fyri summar av nevndu móguleikunum enn fyri aðrar. Men við tí móguleika, sum er at útvega bíligar frystitrolarar, er neyvan ivi um, at menn vilja fara í holt við rækjurnar við Svalbard og kongafiskin í Irmingerhavinum beinanvegin. Roknast má við at henda skipanin fer at gera tað lættari at fáa fíggинг, tí slíkar ætlanir tá verða meira burðardyggjar enn tær annars hava verið. Úrslitið kann eisini gerast, at teir, sum nú "spekulera" í skipum, ið eru ætlað at veiða í Smoguni undir óskipaðum viðurskiftum, í staðin fyri kunnu fara at "spekulera" í ætlanum, sum eru innan skipaðar karmar. Tað er neyvan ivi um, at hetta seinna vil verða til nögv storrri gagn fyri samfelagið.

Hesar stuðulsskipanirnar við lønarendurgjaldi og skattafrádrátti skulu bert verða fyribils og skulu bert brúkast, meðan vit eru so illa fyri viðv. arbeiðsplássum. Tíðarskeiðið kundi verið.

Aðrar stuðulsskipanir

Annars skal stuðul verða givin, so hann stuðlar undir marknaðin og er fremjandi fyri burðardyggjar flögur utan at verða kappingaravlagandi, og hugsað verður m.a. um:

- * Stuðul til marknaðarføring og marknaðarkanningar.
- * Stuðul til flögur.
- * Stuðul til útbúgving.
- * Stuðul til granskning.
- * Stuðul til betran av kvaliteti.

Hesar skipaninar eiga at verða meira støðugar og generellar og líkjast teimum, sum verða brúktar í ørum londum. Umsitingin skal verða hin sama sum viðv. stuðli yvir skattin.

Veitan av stuðli

Gerast skulu heilt greiðar reglur um, hvussu teir ymisku stuðulshættirnir verða brúktir og treytir fyri at fáa stuðul. Tá reglurnar eru gjørdar, skulu skipaninar umsitast av fakfólk, ið kunnu leita sær ráð frá vinnuni, har sambandið er skipað á ávísan hátt.

T.d. kundi skipanin verið umsitin av eini 5 manna nevnd, ið verður vald av Føroya Landsstýri eftir tilmæli frá Toll- og Skattstovu Føroya, felög á arbeiðsmarknaðinum og Búskaparráðnum.

Nýggjar vinnur

Tað er neyvan ivi um, at tað finnast rættliga nögvir nýggir vinnumøguleikar. Tað skulu "bert" tær røttu fyrityrtirnar vera til staðar fyri at kunna gera nýtslu av hesum. Tað er neyvan ivi um, at tað verður fyrst og fremst fiskivinnan, sum verður grundarlagið fyri nýggjum vinnuligum arbeiðsplássum. Í so máta er føroyska samfelagið betri fyri enn danska samfelagið. Í orðaskiftinum um at minka arbeiðsloysið í Danmark verður nærum bert tosað um eina umfordeiling av arbeiðsloysinum, sum t.d. farloyvisskipanir, "skraldemandsmodel" v.m.

Føroyar eru munandi betri fyri enn Danmark, tí vit hava fleiri ressourcir enn danir. Høast nögv verður tosað um niðurfiskaðar stovnar undir Føroyum, so er tað ein verunleiki, at tað finst ein hópur av veiðumøguleikum, sum ikki verða troyttir, og tað er neyvan ivi um, at verður rætt atborið kunnu vit útvega hundraðvis av produktivum arbeiðsplássum. Og hetta vildi beinanvegin sett gongd á samfelagið aftur og vildi skundað undir onnur arbeiðspláss.

Vanliga geva fólk sær ikki far um, hvussu nögvir møguleikar, ið veruliga eru at økja um okkara framleiðslu úr sjónum. Men her skal verða nevnt nøkur dømi:

1. Svartkjaftur - fiskamjøl/konsum, virking umborð/á landi

Svartkjafturin er tann størsti fiskastovnurin í føroyskum øki, og norðmenn veiða framvegis svartkjaft til virkingar umborð. Og í tann mun hann ikki kann veiðast til virkingar, kann hann í hvussu er partar av árinum veiðast til fiskamjøls framleiðslu.

2. Gulllaksur - fars/nýggjar framleiðslur t.d. saltfløk

Mett verður at her er møguleiki fyri øktari veiðu, og eisini fyri virðismíklari framleiðslu til saltingar. "Bert" skulu útvegast tær neyðugu maskinurnar.

3. Havtaska við górnar, føroyskur/altjóða sjógvur

Henda veiðan er mestsum dottin niðurfyri. Men sagt verður, at spaniðlar hava samstundis gjørt tað betri enn nakrantíð á "okkara leiðum".

4. Svartkalvi við górnar, føroyskur sjógvur/altjóða sjógvur

Hetta er ein heilt nýggj veiða í okkara sjóøki. Men mett verður, at í altjóða sjógví við Canada skuldi verið eins góðir møguleikar fyri hesi veiðu sum undir Føroyum.

5. Krabbi við górnar/rúsum

Nakrar royndir eru gjørdar, men tær hava ikki verið nakað serliga systematískar. Royndirnar eru strandaðar viðv. marknaðarføringini. Vit vita bert, at krabbar eru, sum ikki verða veiddir sum er.

6. Stinglaksur

Hetta fiskaslag verður í lötuni selt fekst, men mett verður at møguleiki eisini er fyri víðari virking, sum kann geva meiri arbeiði.

Viðvíkjandi stinglaksi er tað áhugavert, at tað eru bert fá ár sfðani, at stinglaksur varð koyrdur fyri borð aftur, tí hann kundi ikki nýtast. Í dag er hesin fiskur tann, sum mest verður goldið fyri á feskfiskamarknaðinum.

7. Langasporl

Nakað tað sama kann sigast her sum um stinglaks.

8. Ymisk hávasløg, kjøstið, livur, skræða

Undir Føroyum tykist nögv til av hávi á djúpum vatni. Summi av hesum hávasløgum kunnu seljast lættari enn onnur. Men tað áhugaverda her er livurin, sum er ein stórrur partur av vektni á hávi, og sum góður prísur fæst fyri. Summi av hesum hávasløgum hava eisini eina skræðu, sum skuldi gjørt hana vælegnaða til at gera ymsar lutir burturúr, sum kundu verið seldir sum suvenir til tann økta streymin av ferðafólki, sum er væntaður henda vegin í komandi árum.

Hávur kann seljast í Europa og í Fjareystri, men her krevst eitt miðvist marknaðararbeidi.

9. Hatton Bank, morafiskur, brosma, blálonga, hávur (línuveiða)

Hatton Bank er altjóða sjógvur, sum tó hevur tann vansa, at har er veðurringt um veturin. Men har er nögvur fiskur. Summi av fiskasløgunum har er marknaður fyri. FYRI onnur skal marknaður finnast. Men har er nóg mikið av fiskasløgum, sum marknaður er fyri, so vit kunnu byrja eina miðvísa línuveiðu har.

Tað ber eisini til hjá "nýggjum" skipum at veiða á Hatton Bank á sumri, meðan veðrið er gott, og síðan undir Føroyum á djúpum vatni eftir hávi.

Mett verður at her er eisini pláss fyri minst einum trolara afturat.

10. Igulker, ymisk sløg millum oyggjar og til havs

Framleiðsla er byrjað av drøbakk, sum helst ikki er so nögv til av, men sum tó kann geva nøkur arbeiðspláss. Hinvegin er nögv til av echinus, sum, í tann mun tað finst lönandi marknaður, kann geva fitt av arbeiðsplássum.

11. Onnur skeljadjór, jákupsskel, gággur, kúfiskur v.m.

Verða allir hesir móguleikar troyttir, kunnu teir tilsamans gerast eitt gott alternativ til tann neyðlídandi útroðurin.

12. Tunfiskaveiða

Her kann vílast á, at japanar sigla hálvan knøttin runt fyri at veiða tunfisk við línu, sum er ein reiðskapur, sum føroyingar eru serfrøðingar í. Helst eiga vit her at fáa samstarv við t.d. japanrar.

13. Kongafiskur í Irmingarhavinum

Tað er semja um, at her er nögvur fiskur til. Eins og talan er um altjóða havøki. Og royndirnar hjá íslendingum, m.a. við fyrrverandi "Polarborg 1" vísa, at hetta ber til.

14. Rækjur við Svalbard

T.d. hava vit í 1993 nærum ongar rækjur veitt við Svalbard og ongar í russiskum sjógví. Vit hava móguleika at hava 7 skip í senn har, og hetta kundi givið ein hóp av arbeiðsplássum bæði til fiskimenn og ikki minst til fólk á landi, um rækjurnar vørðu uppskipaðar í Føroyum. Meðan føroyingar als ikki hava fiskað við Svalbard í seinastuni, hava norðmenn havt rokfiskiskap við Svalbard.

15. Búrfiskur

Her eru gjørdar royndir, sum benda á, at her er möguligt hjá stórum trolarum at fáa eitt ískoyti til verandi veiðumöguleikar, og skuldi hetta givið pláss fyrir onkrum djúpvatnstrolara.

16. Sild og makrelur, partroling

Tað er alt, sum bendir á, at sildin, sum fyrr var norðanfyri, er við at taka seg upp aftur, og tí er eisini möguleiki her. Her kunnu öll skip nýtast, eisini lagdir trolrar. Umframt möguleikan fyri "vanliga" veiðu eftir makreli, skuldi eisini verið möguleiki fyrir veiðu við dorg, og kundi hetta verið eitt ískoyti til útróðurin.

17. Upsi undir Føroyum

Bert 32.000 t av einum TAC uppá 41.000 t eru veidd. Tað sama er galldandi fyrir kongafisk og onnur fiskasløg. Vit veiddu í 1993 uml. 20.000 t minni enn fiskifrøðingar mæltu til. Sjálvsagt skulu vit ikki veiða ov nógv, men hinvegin mugu vit hava ein politikk, sum inniber, at vit troyta tilmæltu veiðurnar optimalt.

18. Ótroyttar kvotur í fremmandum sjógví

T.d. ídnaðarfiskur í Norðsjónum og jákupsskel í Barentshavinum.

19. Innkeyp av fiski

Tað er vanliga fatanin, at her kundi verið gjört nógv meira, um fyritreytirnar vóru til staðar. Tað kann nevnast, at meira enn helvtin av rávøruni hjá donskum flakavirkjum er innflutt úr útlandinum. Sama lutfall vildi gjört undurverk í Føroyum.

20 Virking av klippfiski

Norðmenn útflyta fyrir uml. 2 mia. kr árliga í klippfiski. Undanførslan fyrir, at henda framleiðsla ikki er lønandi í Føroyum, er orkuprísurin í Føroyum í mun til f Noregi. Men út frá einum "marginalsjónarmiði", t.v.s. at tað má vera betri fyrir SEV at fáa eitt sindur fyrir sína avlopsorku enn als ikki at sleppa av við hana, má hetta vera ein trupulleiki, sum kann loysast. Eisini tá hugsað verður um avlopshitan á Sundi.

21. Rognkelsi norðanfyri

Tað sigst, at laksaskipini kundu koma í neyð av teimum. Mett verður, at tey kunnu fiskast lønandi meðan tey hava rogn, og áðrenn tey fara móti landi at gýta.

22. Úrtøku úr toskarhøvdum

Fiskasølan kann í dag selja úrdrátt úr toskarhøvdum, sum svara til 1,6% av øllum fiskinum fyrir 45 kr/kg. Hugsa vit okkum til, at vit fiska 20.000 t av toski, fáa vit 320 t burturúr, og eyka útflutningsvirðið kann gerast 14 milj. kr. Afturat kann helst fáa úrtøka úr lippum.

23. Útflutningur av føroyskum ídnaðarvørum og tænastum

Vit hava ofta lyndi at stara okkum blindar uppá fisk. Tað er onki at ivast í, at möguleikar eisini eru at útflyta føroyskr ídnaðarvørur og tænastur.

Longu sum er úrflyta vit t.d. sápu og límtræ, og tá føroyingar kunnu útflyta slíkar vørur, ið verða virkaðar burtur úr innflutnum rávørum, so víssir hetta, at tað eisini ber til at virka annað enn fisk til útflutnings.

Hví ikki taka aðrir tættir upp sum:

- * Prentlutir
- * Skipaútgerð av ymsum slag
- * EDV tænastur
- * Føroyskan mat til føroyingar uttanlanda
o.s.fr.

24. Tað er neyvan ivi um, at tað eru aðrir möguleikar. Tað ræður bert um at fáa hugflogið í gongd.

Hví hendir so einki?

So er tað spurningurin hví tað hendir so lítið, tá vit hava allar hesar möguleikar. Orsókin má vera tann, at onkur forðing er, sum ger at ikki verður komið víðari. Og her krevst eitt rættuliga stórt kanningar- og rannsóknararbeidi. Tá vit vita, at vit hava kantska yvir 20 ótroyttar resursir, so eiga menn at seta seg og viðgera hvønn möguleika sær og útgreina, hvat skal til í hvørjum einstökum føri fyri, at hvør av hesum möguleikum skal kunna útnyttast. Forðingar kunnu t.d. verða:

Veiðan

Í summum fórum er trupulleikin sjálv veiðan. Hetta kann snúgva seg bædi um slag av reiðskapi og um leiðir. Her skulu ofta dýrkeyptar royndir til, áðrenn hetta fæst at rigga. Neyðugt er við eini miðvísari ætlan á hesum øki, soleiðis at möguligir veiðumöguleikar ikki koma at stranda her. Her ber eisini til við eini miðvísari innsavnán av fiskiroyndum hjá øðrum, sum t.d. norðmonnum sum kunnu koma okkum til nyttu.

Viðgerðin umborð og á landi

Næsta stigið er sjálv viðgerðin av veiðuni. Her er sjálvdan teir stóru trupulleikarnir, men neyðugt er tó at gera upp, hvør tørvurin her er. Tað eru fáir trupulleikar við viðgerð, sum ikki kunnu loysast.

Søla

Hinvegin er søla og marknaðarføring ein stór avbjóðing, og her er neyðugt við einum miðvísum arbeidi. Og sigast kann, at á hesum øki hava vit rættuliga forsømt okkum. Vit kunnu bert hugsa um stinglaksin, sum varð blakaður út sum ókrút. Nú er hetta ein fiskur, sum høgur prísur verður goldin fyri. Men hetta er eisini eitt dømi um eitt fiskaslag, har vit skulu gera eitt miðvist arbeidi, og fer tað utan iva at geva betri úrslit, sum frá líður.

Hetta miðvísa arbeidi verður ikki gjört sum er, og neyðugt er at fáa gjort eina ætlan á hesum økinum.

Innan sølu av fiski er longu nú eitt fjølbroytt søluapparat, men innan útflutning av føroyskum ídnaðarvørum standa vit sera veikir. Skipað eiger at verða fyri einum útflutningsráði ella sølusamskipan við útflutningi av føroyskum ídnaðarvørum og tænastum fyri eyga.

Men her krevst politikkur og peningur

Fyri at fáa sett skjøtil á her er neyðugt við einum miðvísum politikki. Tað er neyðugt, at landsins myndugleikar seta út í kortið og gera ein aktivan innsats á hesum øki. Hetta merkir sjálvsagt eisini, at myndugleikarnir sleppa óllum prinsipiellum forðingum fyri at kunna troyta allar möguleikar.

Men hetta er eisini eitt kanningararbeiði, sum krevur pening. Vit vita, at fiskiroyndir mugu og skulu kosta pening, um tær skulu gerast til lítar. "Bíligar" og vánaligar fiskiroyndir eru ofta verri enn ongar.

Ikki er minni neyðugt at gjalda fyri tær marknaðarkanningar, sum skulu til. Hesar nýtast tó ikki at vera so kostnaðarmiklar. Eitt ella tvey sölufólk, sum burturav taka sær av sølu av nýggjum fiskaslögum, kunnu uttan iva fáa nögv burturúr.

Tað má vera uppgávan hjá landsstýrinum at útvega henda pening. Útreiðslur til slíkar kanningar eiga at ganga framum aðrar landskassaútreiðslur. Og vit meta, at í tann mun úrslit fáast burtur úr her, koma pengarnir ikki bert aftur, men økta virksemið, sum kemur burturúr, er treytin fyri at fáa restina av samfelagnum aftur á rættkjøl.

Tað rætta má vera, at tá fíggjarlógin verður gjørd eigur fyrst at verða mett um tørvin fyri játtan á hesum økinum. Síðan kann restin av fíggjarlógini lutast millum aðrar útreiðslur.

Tað er eingin ivi um, at ein avgjørd treyt fyri at koma í gongd aftur er nýhugsan. Hetta kravið til nýhugsan eigur at verða sett til allar partar - vinnuni, partarnir á arbeidsmarknaðinum, almennu myndugleikunum og politikarunum.